

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav pedagogiky a sociálních studií

Bakalářská práce

Martina Hružová

Kriminalita mládeže a kriminalita na mládeži

Olomouc 2015

vedoucí práce: JUDr. Zdenka Nováková, Ph.D.

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a že jsem použila jen uvedených pramenů a literatury.

V Olomouci dne 1. prosince 2015

.....

Martina Hružová

Děkuji JUDr. Zdeně Novákové, Ph.D. za odborné vedení mé bakalářské práce, za konzultace, cenné rady a za kvalitní a přínosnou metodickou pomoc, kterou mi poskytla při zpracování této bakalářské práce.

Úvod.....	7
1. Vymezení základních pojmů.....	9
1.1. Mládež.....	9
1.2. Protiprávní čin.....	9
1.3. Trestná činnost.....	10
1.4. Kriminalita.....	10
1.5. Delikvence.....	11
1.6. Sociálně patologický jev.....	11
2. Kriminalita mládeže a faktory ovlivňující kriminalitu mládeže.....	12
2.1. Konstituce.....	12
2.2. Etnická příslušnost.....	13
2.3. Osobnost.....	14
2.4. Rodina.....	16
2.5. Škola.....	17
2.6. Skupiny a subkultury mládeže.....	18
2.6.1. Subkultura drogová.....	20
2.6.2. Subkultura rasistická.....	20
2.6.3. Subkultura pseudonáboženská.....	20
2.6.4. Subkultura extrémní chudoby.....	21
2.7. Vliv médií.....	21
3. Nečastější druhy kriminálního chování mládeže.....	22
3.1 Násilné.....	22
3.1.1 Šikana.....	23
3.1.2 Kyberšikana.....	23
3.2 Majetková.....	23
3.2.1. Vandalismus.....	24

3.3 Mravnostní.....	24
3.4. Drogy.....	25
3.5. Tabák.....	25
3.6. Alkohol.....	26
4. Prevence.....	27
4.1. Primární prevence.....	27
4.1.1. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních.....	27
4.1.1.1. Preventivní program.....	28
4.1.1.2 Systém organizace a řízení primární prevence rizikového chování u žáků.....	29
4.1.1.3 Začlenění primární prevence rizikového chování u žáků do školních vzdělávacích programů.....	30
4.2. Sekundární prevence.....	31
4.3. Terciární prevence.....	31
5. Opatření ukládaná mladistvým.....	31
5.1 Výchovné opatření.....	32
5.2. Ochranná opatření.....	33
5.3 Trestní opatření.....	33
6. Ústavní výchova.....	33
6.1. Diagnostický ústav.....	34
6.2. Dětský domov.....	34
6.3. Dětský domov se školou.....	34
6.4. Výchovný ústav.....	34
7. Trestná činnost páchaná na mládeži a dětech.....	35
7.1. Mezinárodní úroveň.....	35

7.2. Vnitrostátní úroveň.....	35
7.2.1. Mravnostní trestná činnost.....	35
7.2.2. Podání alkoholu dětem.....	36
7.2.3. Zanedbání povinné výživy.....	36
7.2.4. Ohrožování výchovy.....	36
8. Empirická část.....	37
8.1. Výzkum.....	37
8.2. Metodologie výzkumu.....	38
8.3. Výsledky.....	39
Závěr.....	51
Seznam použitých zdrojů.....	53
Anotace.....	57

Úvod

Kriminalita mládeže a kriminalita páchaná na mládeži je velmi citlivé téma. Jedná se v těchto případech o osoby, které nedovršily osmnáct let. Je velice důležité dbát na výchovu a vzdělání dětí, mládeže i dospělých, ale také je důležitá neustálá informovanost o tom, jak předcházet kriminalitě mládeže a kriminalitě na mládeži. Prevence kriminality mládeže je důležitá od útlého věku, je nezbytné nabídnout dítěti různé aktivity, které pro dítě budou atraktivní a budou ho bavit a provázet ho i v období dospívání. Zároveň je i důležitá informovanost dětí a mládeže, aby mohly samy předcházet páchání trestné činnosti na mládeži. V této bakalářské práci se snažím poodhalit příčiny kriminality páchané mládeží a na mládeži.

Mám zde uvedené základní pojmy jako je mládež, trestný čin, protiprávní čin, delikvence, kriminalita, sociálně patologický jev...Také uvádím hlavní příčiny kriminality mládeže. Jedná se především o vliv konstitucí, do kterých řadíme příslušnost k pohlaví, ADHD nebo psychopatii. Dále se jedná o etnickou příslušnost, o rozvoj osobnosti, jako významný faktor také zmiňuji rodinu, dále vliv školy, party nebo různé subkultury, a také vliv médií. Vliv médií si v této době rodiče moc nepřipouští, tento způsob výchovy je pro ně pohodlnější, ale následky mohou být v dalším průběhu života nepříjemné.

Mladiství většinou páchají trestnou činnost z nudy nebo z nerozváženosti, a také aby se ukázali před svými vrstevníky. Mnoho dětí a mladistvých se stane pachatelem trestného činu aniž by o tom věděli. To je typické pro vandalismus nebo i drobné krádeže. Neuvědomují si, že i drobné pošťuchování spolužáků nebo vtípky na sociálních sítích jsou pro druhé nepříjemné a jsou brány jako šikana nebo kyberšikana. Mnoho mladistvých se svými spoluvrstevníky experimentuje s drogami, alkoholem a tabákem. Většinou zneužití těchto látek vede k odstranění zábran mladistvých a je pravděpodobné, že budou páchat i kriminalitu mravnostní. Proto je nesmírně důležitá prevence. Za prvotní se pokládá prevence primární, která se snaží předcházet vzniku problému. Na primární prevenci se podílí ne jen rodina, ale i škola samotná s využitím různých preventivních programů i s pomocí příslušníků PČR. Zmiňuji zde i dokument Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních. Jedná se o dokument, který se zabývá předcházením rozvoje rizik, které mohou směřovat k rizikovému chování.

V případech, kdy již kriminální čin mladistvý spáchal, ukládají se vůči němu různá opatření – výchovné nebo ochranné opatření. Dále pak může dojít i k takovému opatření jako je ústavní výchova.

Mladiství se také stávají oběťmi trestných činů. Mezi nejčastější druhy této trestné činnosti patří ohrožování výchovy, zanedbání povinné výživy, mravnostní trestná činnost nebo podávání alkoholu mladistvým. Právní ochrana dětí a mládeže je upravena jak v mezinárodních dokumentech, tak i ve vnitrostátních předpisech.

V praktické části jsem se zaměřila na otázku vývoje kriminality nezletilých a mladistvých a na strukturu této kriminality. Pomocí analýzy dat, které jsem získala na internetových stránkách PČR jsem zpracovala výsledky do grafů a tabulek a získala odpovědi na stanovené otázky. Pak jsem se zaměřila na prevenci kriminality páchané mládeží. Pomocí analýzy SWOT jsem zjišťovala silné a slabé stránky, které jsou v dnešní době pro prevenci kriminality mládeže aktuální. Dále jsem se v této analýze zaměřila na případné hrozby, které ohrožují možný úspěch prevence kriminality a příležitosti, s kterými je potřeba náležitě pracovat, aby prevence kriminality mládeže byla co nejvíce úspěšná.

1. Vymezení základních pojmů

1.1. Mládež

Velmi přesná definice tohoto pojmu se nachází v pedagogickém slovníku. Mládež můžeme označit jako „sociální skupinu tvořenou lidmi ve věku přibližně od 15 do 25 let, kteří ve společnosti neplní role dětí, ale společnost jim ještě nepřiznává role dospělých. Tato skupina má svůj způsob chování a myšlení, jiný systém vzorů, norem a hodnot. Každá generace mládeže reprodukuje některé kulturní hodnoty dané společnosti, jiné nechce přijímat a z tohoto důvodu si vytváří hodnoty nové. Právě i tento důvod je následkem toho že, vzniká v průběhu socializace napětí, které je vyvolané její větší schopností prosazovat nové věci, ale menší ochotou společnosti tyto změny připustit“ (Průcha, 2009, s. 156-157). V zákoně o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) je tento pojem definován takto: „ *není – li zákonem stanoveno jinak, pak se rozumí mládeží děti a mladiství*“ (zákon č. 218/2003 Sb., §2, odst. 1, písm. a).

Pozastavíme-li se nad termínem mladiství, budeme vycházet z terminologie v oblasti práva a kriminologie. Tento termín je „ podle trestně právní úpravy člověk, o d 15 do 18 let, který má sníženou trestní odpovědnost, na rozdíl od dospělého, který tuto trestní odpovědnost sníženou nemá“ (Průcha, 2009, s. 157). V knize Právní postavení mladistvých Ilona Schelleová definuje blíže pojmy mládež a mladistvý. Tyto pojmy zde zmiňuje v návaznosti na kriminalitu mládeže a mladistvých. Zaměřuje se tedy na „ kriminalitu mládeže- takto označené jedince mladších 15 let, tzv. nedospělců a kriminalitu mladistvých, které vymezuje ve věkovém rozhraní od 15 do 18 let“ (Schelleová a kol., 2004, s. 19).

1.2. Protiprávní čin

Dle zákona o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů se rozumí „ *protiprávním činem provinění, trestný čin nebo čin jinak trestný*“ (zákon č. 218/2003 Sb., §2 ,odst. 2, písm. a).

„Mladistvý, který v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný“ (zákon č. 218/2003 sb., § 5, odst. 1).

1.3. Trestná činnost

„Trestným činem je protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný“ (zákon č. 40/2009 Sb., § 13, odst. 1).

Trestní zákoník pak dělí trestné činy na přečiny a zločiny. Přečiny jsou v trestním zákoníku vyloženy jako *„všechny nedbalostní trestné činy a ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby do pěti let“*. (zákon č. 40/2009 Sb., §14, odst. 2).

Dále se v trestním zákoníku pojednává o pojmu zločin. Trestní zákoník označuje za zločiny *„všechny trestné činy, které nejsou podle trestního zákona přečiny; zvláště závažnými zločiny jsou ty úmyslné trestné činy, na něž trestní zákon stanoví trest odnětí svobody s horní hranicí trestní sazby nejméně deset let“* (zákon č. 40/2009 Sb., § 14, odst. 3).

1.4. Kriminalita

„Kriminalitu (z lat. Criminalis = zločinný, crimen = zločin) lze definovat jako výskyt chování, které je trestné v dané společnosti. Je to souhrn trestných činů, vyskytujících se v konkrétních společnostech. Lze takto pojmenovat činy a chování, které lze sankcionovat dle trestního zákona. Jedná se o trestné činy a chování jak zjevné, tak latentní“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 156).

S kriminalitou úzce souvisí i kriminální agrese. Agresi lze vyložit jako *„chování vědomé a záměrné (intencionální), které poškozuje druhého, násilně druhému brání ve výkonu činnosti, kterou chce vykonávat, ubližuje mu, druhému způsobuje utrpení nebo jej omezuje“* (Petrušek, 1996, s.44), nebo jako *„(z lat. Aggressio) – výpad, útok – jednání, nebo projev násilí vůči některému objektu, nebo nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit“* (Martínek, 2009, s 9).

„Pokud agrese nějakým způsobem a obsahem útočí na zájmy a hodnoty chráněné právním způsobem, s výrazným zaměřením ublížit, jedná se o kriminální agresi. Kriminální agrese bývá často spojována s fyzickým násilím či útokem, ale lze do této definice také zahrnout i různé projevy např. pohrůžky násilí. Rejstřík kriminální agrese je tedy velmi široký“ (Čírtková, 2000, s. 164). „Podle toho jak je kriminální agrese promyšlená a připravená, lze rozlišit kriminální agresi reaktivní, neplánovanou a bez přípravy a kriminální agresi promyšlenou, připravovanou, programovou“ (Čírtková, 2000, s. 164).

1.5. Delikvence

Průcha v Pedagogickém slovníku delikvenci vysvětluje jako „*všechny typy jednání mládeže, jež porušují sociální normy chráněné právními předpisy včetně přestupků*“ (Průcha, 2009, s 46).

Ve velkém sociologickém slovníku Petruska uvádí, že je delikvence „(z lat. delinquere = provinit se) obecně činnost, která porušuje zákonné či jiné normy chování a způsobuje společnosti nebo jednotlivci újmu. Obvykle se pod tímto pojmem rozumí *protisociální chování v širším smyslu než kriminalita*“ (Petrušek, 1996, s.180).

Dále delikvenci můžeme popsat jako „chování antisociální, které se může pojit s právními důsledky. Přičemž delikvenci lze chápat jako mírnější porušení právních nebo morálních norem dětmi nebo dospívajícími“ (Koudelková, 1995, s. 35).

„Delikventní chování může být aktivita příležitostná nebo opakující se, jedinec může provést jednotlivý delikventní akt, ale může být i stálý delikvent. Delikventní akty se mohou pohybovat od relativně menších přestupků, které se stávají v důsledku nedospělosti dítěte“ (Koudelková, 1995, s. 35 -36).

1.6. Sociálně patologický jev

Sociální patologie označuje „sociálně patologický jev jako nezdravý, abnormální a obecně nežádoucí společenský jev. Těmito jevy se zabývá a snaží se je popsat řada vědních disciplín, zejména sociologie, psychologie, medicína, etopedie a další“ (Škoda, 2009, s. 13-14).

„Sociální patologie se tedy zabývá takovými projevy chování, které jsou společností ohodnoceny jako nežádoucí a to proto, že porušují právní, sociální i mravní normy. Lze tak sociální patologii chápat jako odvětví ze sociologie“ (Škoda, 2009, s. 14).

„V současnosti se tento pojem nahrazuje i pojmy jako je sociální deviace nebo sociální dezorganizace, ale sociální patologie se od sociální deviace liší. Jevy deviantní nemusí totiž být vždy jevy patologické, zatím co sociální patologické jevy jsou vždy negativní pro společnost nebo jednotlivce. Toto pravidlo však u deviantních jevech nemusí vždy platit“ (Škoda, 2009, s. 14).

2. Kriminalita mládeže a faktory ovlivňující kriminalitu mládeže

Kriminalita mládeže je ovlivňována mnoha faktory. Jedná se především o konstituční, etnickou příslušnost, o osobnost, rodinu, školu, o skupiny či subkultury a o média.

2.1. Konstituce

Mezi nejpodstatnější konstituce, které ovlivňují kriminalitu mládež lze zařadit následující: příslušnost k pohlaví, ADHD, psychopatii a úroveň rozumových schopností.

Příslušnost k pohlaví

„Disponujícím konstitučním faktorem je i pohlaví jedince. Muži se podle dostupných statistik dopouštějí trestných činů mnohem častěji než ženy, a to ve všech společnostech, ve všech dobách, nezávisle na své příslušnosti k etnické skupině i nezávisle na druhu trestné činnosti“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 34).

„Mužský hormon testosteron působící na fungování mozku a utváření těla také ovlivňuje vrozeně vyšší agresivitu mužů (agresivita přímá a neslovní)“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 34).

ADHD – syndrom hyperaktivity

ADHD řadíme mezi poruchy chování, zkratka vyjadřuje „*Attention Deficit Hyperactivity Disorder*“. (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 27)“ Pokud dítě v průběhu vývoje má nedostatek kognitivních a percepčních motorických funkcí a v oblastech regulace afektu a emotivity a v sociálním přizpůsobení, tak se právě tento syndrom může projevit. Základní znaky projevu syndromu ADHD jsou impulzivita, hyperaktivita či hyperaktivita, nepřiměřená pozornost v určitých stupních.“ (Martínek, 2009, s. 86)

Psychopatie-psychopatická osobnost

„Většina psychiatrických škol popisuje psychopatii jako trvalou vrozenou osobnostní dispozici, která staví osobu mimo normu.“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 30)

Dle Giddense jsou psychopaté lidé mající potěšení ze samoučelného násilí, jsou to jedinci uzavření a bezcitní. Celá problematika týkající se psychopatie je velice náročná, jedinci s těmito sklony se ale občas dopouští násilných činů. Otázkou je, zda psychopatické rysy predisponují ke zločinu, protože všechny výzkumy týkající se psychopatů se prováděly u vězňů, kteří byli usvědčeni, a vlastnosti, které zde byly zmíněny, jsou okamžitě chápány jako negativní. (Giddens, 1999, s. 191)

Úroveň rozumových schopností

Průzkumy opakovaně potvrzují sníženou úroveň rozumových schopností u lidí, kteří se ve vězeních a nápravných ústavech. (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 32)

Dle Matouška mají ženy i dívky výraznější intelektový deficit, u kterých se projevuje delikventní chování než muži a chlapci s projevy delikventního chování. (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 32)

2.2. Etnická příslušnost

„Kulturní praktiky a názory určité skupiny lidí odlišujících se od ostatních jsou označovány pojmem etnicita, Samotní příslušníci těchto skupin se považují za kulturně rozdílné od jiných skupin, které se vyskytují ve společnosti, a tak je tedy společnost i vnímá. Etnické skupiny se od sebe odlišují řadou charakteristik, nejčastěji se jedná o jazyk, dějiny, původ, náboženství, styl oblékání či zdobení“ (Giddens, 1999, s. 228).

Další pojem, který nám může přiblížit problém kriminality z pohledu faktorů, a který ovlivňuje kriminalitu, je pojem etnická menšina. „Kulturní zvyklosti většiny se liší od zvyklostí menšin. Je to jiné náboženství, hodnoty, životní styl. Pro etnické menšiny je také typické, že žijí odděleně od společnosti většinové. Jsou mezi nimi bariéry-horší společenské postavení, život ve zvláštních čtvrtích či oblastech, profese s nízkou prestiží... Jde také o nízkou ochotu příslušníků většiny se vdávat nebo si brát lidi, kteří patří do menšinové společnosti. Příslušníci menšin mají zpravidla nižší příjem, horší podmínky k bydlení, nižší vzdělání a výživu a zdravotní stav, je zde vyšší úmrtnost a nezaměstnanost a vyšší kriminalita“ (Matoušek, Kroftová, s. 135-136).

Dle Šiškové „etnické minority sebou nesou řadu kriminogenních rizikových faktorů, jejich postavení ve společnosti je méně výhodné a jejich míra kriminality je několikanásobně vyšší než u populace majoritní“ (Šišková 2001 s. 157).

„Členové minorit jsou pod větším dohledem občanů a policie, tím je také jejich kriminalita uměle zvyšována. Proto se tedy i o jejich trestné činnosti ví. Vzhledem k jejich finanční situaci se jim nedostává ani dobrá právní pomoc, a motivace k její obstarání je také malá, proto se tito lidé také častěji dostávají do vězení“ (Šišková , 2001, s. 158).

2.3. Osobnost

Osobnost lze charakterizovat jako „relativně trvalé uspořádání charakteristik a to biologických, sociálních a psychologických, ty jsou pak uspořádány do jedinečného celku duševního dění. Pro zkoumání osobnosti určitého člověka se musíme zabývat otázkou, jakým je. Zkoumáme jeho duševní stránku, co je pro člověka typické, čím se podobá a naopak čím se liší od ostatních. Zjišťujeme, co člověk umí, jakými způsoby usiluje o určité věci“ (Čírtková, 2000, s. 58).

„Duševní život má svou celostní povahu, má svou mnohotvárnost a proměnlivost. Je integrovaný v každém okamžiku dění (kontinuita prožívání). Osobnost lze vnímat jako individuální celek chování a prožívání, její psychické procesy, stavy a vlastnosti jsou uspořádány (integrace). Pokud osoba ztratí pocit jednoty psychického dění, může se jednat o příznaky vážné poruchy osobnosti. Jestli se vytratí vědomí jedinečného duševního života, osoba může trpět a subjektivně strádat. Může se stát, že ztratí i možnost plného uplatnění ve společnosti

Pojem osobnost klade důraz na celostní, integrativní povahu duševního dění. Velmi podstatným znakem je i jedinečnost. Osobnost každého člověka je jedinečná“ (Čírtková, 2000, s.57-58).

„Setkáváme se se značnou řadou pokusů charakterizovat osobnost pachatelů kriminálního chování určitými psychickými a osobnostními zvláštnostmi, kterými se odlišují od běžné populace. V podstatě se jedná o postižení dvou hlavních otázek:

- 1. Jaká je motivace, struktura potřeb a hodnotový systém pachatelů trestných činů.*
- 2. Zda lze na základě odlišností v psychických vlastnostech a projevech definovat jednotný osobnostní model pachatele“* (Fischer, Škoda, 2009, s. 163-164).

„Na současné úrovni zkoumání se nepodařilo prokázat existenci typických psychických charakteristik, které by jedince předem určovali k delikvenci, a které by se vyskytovaly pouze v této subkultuře“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 164).

„Mohou se však vyskytovat znaky osobnosti, které poukazují na osobnosti s kriminálním chováním. Prvním znakem je impulzivita, lze ji definovat jako neschopnost odložit uspokojení. Tento znak může být spojen i se syndromem hyperaktivity“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 55). „Osoby, které se chovají delikventně, preferují uspokojení okamžité než uspokojení vzdálené, a to i v případě, kdy je odměna za oddálení uspokojování potřeb mnohonásobně vyšší než zisk, který by přineslo okamžité uspokojení potřeb“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 55-56). Dále „osoby, které jednají delikventně, mají do budoucího života méně realistické očekávání, tímto znakem se také liší od svých vrstevníků, kteří dbají na zákon. U delikventně jednajících osob převládá představa budoucnosti s nereálným optimismem“ (Maroušek, Kroftová, 1998, s. 56).

„ Sebehodnocení (self-concept) je další znak, který je zkoumaný v souvislosti s chováním delikventů“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 56). Negativní sebehodnocení má většina delikventně jednajících osob, neváží si samy sebe, nepřipisují si žádnou hodnotu- o svých hodnotách nemají jasné představy, jejich sebehodnocení je zmatené, vyskytuje se v něm mnoho protikladů“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 56).

Člověk, který páchá trestnou činnost má dle názoru společnosti vždy narušenou morálku“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 57).

Pokud jde o srovnání s delikventními osobnostmi, tak „jedinci, kteří mají delikventní jednání, mají nižší schopnost vcítění. Snadno se cítí ohroženi a hůře hodnotí situaci z pohledu druhých a špatně vnímají i to, jak se druhý cítí, je-li ohrožený, jednají bez respektu k druhým a špatně si záměry druhých vykládají“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 59).

„Delikventi také špatně chápou sociální významy lidského chování, netolerují dvojjazyčnost v sociálních komunikacích, na sociální chování reagují nepřiměřeně, neumí řešit konflikty, jednají zkratkovitě a agresivně“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 59).

2.4. Rodina

Dalším významným faktorem ovlivňující vývoj mládeže je rodina. Rodina je „*nejstarší společenská instituce. Plní socializační, ekonomické, sexuálně-regulační, reprodukční a další funkce. Vytváří určité emocionální klima, formuje interpersonální vztahy, hodnoty a postoje, základy etiky a životního stylu. Z hlediska sociologického je formou začlenění jedince do sociální struktury*“ (Průcha, 2009, s. 248).

Rodinu lze také chápat jako „*sociální skupiny nebo společenství, žijícího ve vlastním prostoru- domově, uspokojující potřeby, poskytující péči a základní jistoty dětem*“ (Průcha, 2009, s. 248).

„Vývoj jedince také formuje rodinné prostředí. Působí na veškeré charakteristiky jedince- jsou to charakteristiky tělesné, sociální a psychické. Rodina tak ovlivňuje dítě od narození až po období dospělosti. Je velmi důležitá pro rozvoj jazykových a komunikačních kompetencí, ovlivňuje emoční a kognitivní vývoj jedince, jeho hodnotové orientace, postoje a předsudky“ (Průcha, 2009, s.249).

„Rodinné prostředí dle sociologických výzkumů utváří životní styl lidí, působí jak na profesní, tak i na životní dráhy, na ekonomické postavení a příjmy. Negativní rodinné prostředí, které působí na jedince je zapříčiněno negativními jevy ve společnosti (násilí, drogy, uvolněná sexualita)“ (Průcha, 2009, s.244).

„Vyskytují se i takové případy, kdy rodina je sama sobě zátěží. Někdy je právě rodina zdrojem vzniku nebo následného rozvoje psychických problémů nebo i dokonce sociálně patologických jevů. V takových případech hrozí narušení psychosociálního vývoje všech členů rodiny a ohrožuje i jejich fungování. Bohužel v těchto případech jsou více ohrožené děti než dospělí.

Negativních jevů je mnoho, jedná se především o:

1. Problémy, kdy je rodina disfunkční až afunkční a je spojena s psychickou deprivací nebo subdeprivací“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 140).
2. Problém, kdy je osobnost rodičů anomální, kdy rodiče z různých důvodů nemohou, neumění nebo nechtějí o děti pečovat, nebo když se rodiče chovají asociálně nebo antisociálně.
3. Problémy, kdy rodina není úplná, rodiče či výchova jsou náhradní, nebo problémy rodiny ústavní.
4. Syndrom CAN – Child abuse and neglect-syndrom týraného a zneužívaného dítěte.

Tyto problémy lze označit jako poruchy rodičovské role“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 140).

„Existuje mnoho faktorů, které souvisejí s neschopností zvládat nebo přijmout rodičovskou roli. Obecně lze říci, že se jedná o případy, kdy rodiče nemohou, nejsou schopni nebo nechtějí vykonávat vše potřebné pro zdravý vývoj dítěte“ (Fischer, Škoda, 2009, s. 141).

2.5. Škola

Školu lze definovat jako „ *společenskou instituci pro řízenou edukaci, pověřená vzděláváním a výchovou dětí a mládeže příslušných věkových stupňů v organizovaných, hromadných formách, podle určených vzdělávacích programů, jeden z pilířů institucionální struktury společnosti. Plní osobnostní, organizačně rozvojovou, kulturní a profesionalizační funkci, připravuje děti a mládež na samostatný vstup do života občanského, osobního a pracovního*“. (Průcha, 2009, s.297)

„Škola je instituce, která by měla vždy spolupracovat s rodinami žáků, aby se minimalizovala možnost, že se žáci začnou chovat rizikově. Škola má určitý školní řád, ve kterém jsou pevně stanovená pravidla v chování. V domácím prostředí nemohou být pravidla určena tak jako ve škole. Ideálně jsou pravidla trochu volnější, musí být však pro dítě čitelná a pevně daná“ (Martínek, 2009, s. 69).

„Jsou známé případy, kdy mohou být rodinná pravidla velmi široká nebo žádná pravidla neexistují. V prvním případě si dítě nedokáže pravidla v rodině dobře srovnat s pravidly školy. Školní pravidla jsou pro dítě velmi úzká. Chování, které dítě považuje za normální, je pro školu chování nepřijatelné“ (Martínek, 2009, s.69).

„Výchova dětí je volná, dítě používá agresi a sebeprosazování, vyžaduje od ostatních respektování nebo se snaží ostatní děti si podrobit. Pokud není vše dle jejich představ, použijí moc a sílu k jejich dobytí“ (Martínek 2009, s. 69-70).

Další případ je typický velice striktními pravidly v rodině. „Pro takovou výchovu je typický až vojenský dril, dítě je za každý krok vedle sankcionováno, v rodině panuje přísný řád, vše je naplánováno a určeno. Školní řád ve škole pro dítě má hranice velice široké a dítě si někdy neví rady. Z těchto dětí se stávají tzv. kulturní agresori. Před učiteli se chovají jako velice dobře vychovaní jedinci a dbají o svůj vzhled. Učitelům se snaží ve všem vyhovět. Učitel je přesvědčen o tom, že žák je perfektně vychovaný a plní úkoly, které mu učitel zadá. Při odchodu učitele se chování jedince změní. Dopouští se agrese na spolužácích, vše má promyšlené, se vším mu pomáhají jeho kamarádi, které navádí, vymýšlí na spolužáky různé přezdívky a nadávky“ (Martínek, 2009, s. 70-71).

„Jakmile dítě přejde do školy, změní se jeho postavení, které v rodině mělo. Jeho životní rytmus se také zcela změní- musí vstávat do školy, zvykat si na rytmus, který mu určuje škola. Škola se snaží přizpůsobit každé dítě tak, aby bylo jako ostatní děti, které školu navštěvují“ (Matoušek, Kroftová, 1998,s. 77).

2.6. Skupiny a subkultury mládeže

„Jedinci, kteří patří do skupiny mají společné cíle, jejich činnost je velmi podobná a udržuje se mezi nimi osobní kontakt. Z tohoto osobního kontaktu vznikají emocionální vztahy (respekt, obdiv, důvěra, závist...) a utváří se určité skupinové normy a pravidla, díky kterým skupina funguje a uplatňují se skupinové procesy (kooperace, vedení, izolace, zkušební doby nováčků). Členství jedinců v různých skupinách je přirozený způsob života. Samotářství na jedince může působit tíživě. Pokud je jedinec členem skupiny, může uspokojovat řadu svých individuálních potřeb. Mezi tyto potřeby řadíme především potřebu sociálního kontaktu, uznání, bezpečí...“ (Čírtková, 200, s.139).

„Jakmile se lidé narodí, jsou okamžitě členy nějaké skupiny, na ně pak tyto skupiny působí určitým tlakem. Příslušnost ke skupině může být dobrovolná- nazýváme jí neformální skupinou, nebo jedinec může patřit do skupiny formální- ta je podmíněna vnějšími okolnostmi. Neformální skupiny jsou důležitější z hlediska agrese - jedná se především o party. Důležité jsou zde vztahy , pokud jedinec udržuje s partou velmi dobrý blízký vztah, nemůže se od ní jen tak distancovat, většinou jedinec přijímá i normy, které jsou patologické a jeho individualita se ztrácí. Některé skupiny nesou i prvky rasistické ideologie v nichž se prezentuje velká agrese a násilí“ (Martínek, 2009, s. 72).

„Skupiny složené převážně ze spoluvrstevníků ovlivňují jedince ve skupině k asociálnímu a antisociálnímu chování. Jedince tímto směrem většinou vede školní neúspěch nebo negativní rodinný vývoj. V partě se tyto lidé mohou seberealizovat a uspokojovat své potřeby, které si nemohou naplnit v rodině a ve škole. Jedinec, který se hlásí k antisociálnímu nebo k asociálnímu chování, se může velmi lehce identifikovat se vzorci chování této skupiny, vše tak může vyústit až v chování kriminální. Již ve školním věku dochází k poruchám chování, v adolescenci pak tyto poruchy nabývají společenského nebezpečí“ (Fischer, Škoda, 1998, s.85).

„Vrstevnické party, které se mění v party delikventní vznikají seskupením mladých lidí, kteří se poznali v jedné instituci, méně často pak vznikají takové skupiny z lidí, kteří bydlí ve stejné ulici či čtvrti“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s.85). „Některé party začnou páchat kriminální činnost až tehdy, když se jim nedostává dostatku prostředků k tomu, aby mohly trávit volný čas dle svých představ (volný čas tráví na diskotékách nebo v hernách). Prostředky si opatřují drobnými krádežemi, postupem času se nebojí krádeže organizovat a plánovat a obchodovat s překupníky“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 85).

„Subkultura je kultura odlišná (upřednostňovanými hodnotami a způsoby chování) od dominantní kultury, jež je přesto její součástí“ (Průcha, 2009, s. 294).

„Deviantní subkultura je subkultura, jejíž členové se hlásí ke zcela jiným hodnotám než většina společnosti“ (Giddens, 1999, s. 555). Skupina se specifickými znaky se tedy nazývá subkultura. Nejčastější typy skupin, které se dopouští kriminální činnosti je subkultura drogová, rasistická, pseudonáboženská a subkultura extrémní chudoby.

2.6.1. Subkultura drogová

„Subkultura drogová se často skládá z mladých lidí, kteří zažili neúspěch jak ve většinové spořádané společnosti, tak i ve stabilních delikventních skupinách. Kvůli tomu se snaží vytvořit skupinu a navzájem se podporovat. Typické je pro ně holdování alkoholu, drogám a sexuálním promiskuitě. Veškeré prostředky se snaží obstarat krádežemi, půjčkami či prodejem drog“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s.88).

2.6.2. Subkultura rasistická

„Tato subkultura se liší od ostatních tím, že jejich ideologie je velmi dobře propracovaná a má i svou historii“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 89).

Velice rozšířenou skupinou jsou skinheadi. „Typické pro tuto skupinu je velká soudržnost a ostražitost vůči lidem, kteří jsou pro ně neznámí. V čele stojí inteligentní vůdce, mají svoji hierarchickou vojenskou strukturu. Většina elitních skupin vydává i svůj časopis. Veškerá jejich činnost je plánovaná. Jednotlivci pravidelně cvičí a udržují se tak v kondici. Nábor nových členů podléhá určitému systému. Nováčci navštěvují skinheadské koncerty, na nich jsou ostatními členy pozorováni a testováni. Jejich chování také podléhá určitému kodexu. Pokud se dostanou do pouličního boje nebo jsou zadrženi policií, jednají dle svých příruček. Odpadlíci jsou velmi tvrdě postihováni“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s.90). „Skinheads páchá kriminální činy, ale bez motivu majetkového zisku. Oběť útočníci neznají, útočí jen na základě barvy pleti“ (Matoušek, Kroftová, 1998,s.90).

2.6.3. Subkultura pseudonáboženská

Za velmi rozšířenou pseudonáboženskou skupinu se považují satanisté. „Satanisté existují jako rozdrobené, nepropojené skupiny, jejich učení není systematické, nemají nic společného s tradičním náboženstvím, nemají žádnou uspořádanou vnitřní strukturu ani žádného autoritativního vůdce“ (Matoušek, Kroftová, 1998,s.90-91). „Výběr oběti pro satanisty probíhá náhodně, někdy se obětí stává i člověk, který je naivní a zvědavý. Po vtažení do skupiny pak sdílí veškerou její činnost a je vázán mlčenlivostí, za porušení mu hrozí smrt“ (Matoušek, Kroftová, 1998,s.91).

2.6.4. Subkultura extrémní chudoby

„Do této skupiny se řadí lidé, o kterých se mluví jako o lidech z nejnižší třídy či z podtřídy (underclass), svou subkulturu si udržují po mnoho generací“ (Matoušek, Kroftová, 1998,s.101). „Tato skupina je orientována zcela jiným směrem než se orientují jiné společenské třídy. Typické je páchání delikventní činnosti ve skupinách. Tato subkultura se přímo neztotožňuje se subkulturou násilí“ (Matoušek, Kroftová, 1998,s.101).

2.7. Vliv médií

„Televize je nejvíce sledované médium dětmi a dospívajícími. Jedinci této činnosti věnují mnohem více času než ostatním mimoškolním (mimopracovním) aktivitám“ (Matoušek, Kroftová, 1998,s.102). „Agresivní chování má tedy příčinu v mediálním násilí. Média mohou z velké části ovlivňovat myšlení, jednání a cítění lidí. Televize manipuluje s informacemi, zjednodušuje realitu nebo upřednostňuje některé vzory“ (Martínek, 2009, s78).

„Sledování televizních programů (v nichž je mnoho filmového i zpravodajského násilí) v době dětství a časného dospívání zvyšuje násilnou kriminalitu těchto dětí s odstupem deseti až patnácti let, tedy v době, kdy dokončují dospívání nebo již jsou dospělé“ (Matoušek, Kroftová, 1998, s. 105).

„Násilí v televizi je tak významným faktorem, který ovlivňuje jedince. Ale jsou zde i jiné faktory, které se na vývoji jedince podílí. Jedná se o rodinu, společenské

prostředí, negativní zážitky...“ (Martínek 2009, s.80). „Pokud je dítě vychovávané televizí a ne osobami, které by na něj v daném období měly působit, tak přijímá i takové vzory, které vidí v televizi a od kterých by je vychovatelé měli odrazovat“ (Matoušek, Kroftová, 1998,s.106). „Veškerá odpovědnost již dnes není jen na rodičích, ale i na učitelích a tvůrcích televizního vysílání. Značnou odpovědnost nese i stát-resp. orgány, které jsou pověřeny kontrolou chodu médií“ (Matoušek, Kroftová, 1998,s.107).

3. Nečastější druhy kriminálního chování mládeže

Ve společnosti se setkáváme s mnoha činy, které jsou trestné a jsou páchany mládeží. Ty nejčastější jsou násilné činy, šikana nebo kyberšikana, majetková a mravnostní trestná činnost nebo užívání drog, alkoholu a tabáku.

3.1. Násilné

Jedlička uvažuje o násilných činech jako „odpovědi na životní situace, které jsou učené, tyto odpovědi však nejsou reprezentanty morálně nebo abnormálně nezralého jednání“ (Jedlička 2004, s. 93). „Také dále popisuje, že dítě se k násilnému chování učí, učí se prostřednictvím životních zkušeností, vyvrací tak teorii, že se děti se schopnostmi k násilí rodí. Násilné chování lidé pozorují u ostatních osob či sledováním televize, násilné jednání si osvojují prostřednictvím druhých osob“ (Jedlička 2004 s. 93). „Pokud dítě má možnost sledovat takový model, pak se takovému chování často naučí. Pak tento získaný vzor samy uplatňují a nebojí se jej ve svém životě použít“ (Jedlička 2004, s. 93).

Jedlička uvádí že, „rodiny, které používají agresivní taktiky, vychovávají děti, které se chovají velmi podobně. Dále popisuje, že lidé, kteří bydlí v okolí, kde se vyskytují různé formy násilí, či deviantní chování, se chovají deviantně nebo používají násilná gesta“ (Jedlička 2004 s.94).

„Můžeme říci, že existují faktory ovlivňující násilné a agresivní chování. Je to vzrušení, které je zvýšené na základě frustrace nebo tím, že osobu jiná osoba provokuje, dále agresivní dovednosti, které chce jedinec uplatnit, tyto reakce jsou naučené od druhých osob nebo z masmédií, čekávání, které spočívá ve víře, že agresivní chování bude odměněno různými způsoby, a poslední je důslednost chování, které je zakotveno v určitých hodnotách, například, kdy se jedinec domnívá, že agresivita je vhodná“ (Jedlička 2004, s.95).

3.1.1 Šikana

Šikana je definována jako „ *úmyslné a opakované fyzické i psychické ubližování slabšímu jedinci (skupině) silnějším jedincem (skupinou)* „ (Vágnerová 2009 s. 11). „Problémem je, že šikanu lze lehce zaměnit s pouhým škádlením. Takto nejčastěji zaměňují šikanu a škádlení rodiče či samotní pedagogové. V takovém případě se vždy musíme zaměřit na jedince, který je obětí. Podstatné je to, jak to vnímá právě on – oběť.

Pokud je dítě šikanováno, ale nesvěřuje se rodičům nebo pedagogům, je možné na dítěti pozorovat jisté příznaky. Mezi ně patří především samotářství, dítě nechodí ven s kamarády, nenavštěvují se, případně žádné kamarády nemá. Dítě nechce chodit do školy, není zván na výlety s kamarády, dítě střídá trasy domů, vyžaduje odvoz autem ze školy, neklidně spí, může domů chodit hladové, pokud mu agresori berou jídlo, dítě je smutné, apatické, nemá chuť k jídlu, často hlásí ztrátu věcí, může simulovat, stěžuje si na bolesti hlavy a břicha, bývá agresivní ke svým sourozencům nebo i k rodičům, je velmi často doma“ (Vágnerová 2009 s 17-18).

3.1.2 Kyberšikana

„ *Kyberšikana je specifický druh šikany, který využívá internet, mobilní telefony a další nástroje moderních komunikačních technologií za účelem ublížení či zesměšnění jiné osoby*“ (Hulanová 2012 s.37). „Kyberšikana na sebe může brát mnoho podob. Agresor má mnoho možností, jak šikanovat svoji oběť. Jedná se především o zasílání

výhružných emailů a SMS zpráv, výhružné telefonáty či obtěžování přes chat. Agresor může vytvářet i webové stránky, které oběť zesměšňují či na ní přímo útočí. Na tyto stránky pak agresor vkládá různé videonahrávky, obrázky, fotografie, které oběť uráží“ (Hulanová 2012, s. 37).

3.2 Majetková

Majetkovou kriminalitu lze charakterizovat jako „útok proti cizímu majetku“ (Štablová, 2008, s. 36). „Mezi tuto kriminalitu řadíme zpronevěry, krádeže a podvody. V České republice je majetková kriminalita ta nejčastější. Cílem pachatele je se obohatit (podvody, lichva, krádež...), poškodit věřitele, cizí věc či porušit povinnost při správě cizího majetku, a nebo využít k trestné činnosti jinou osobu tzv. podílnictví. Nejčastěji se majetkové kriminality dopouští muži-90%, ženy pak asi z 8-10% a mladiství asi z 10-12%“ (Štablová 2008, s.36).

3.2.1. Vandalismus

Fisher a Škoda popisují vandalismus jako „typ chování u lidí, který je pro ně specifický. Také vandalismus lze označit za chování trestné, a tak je chápáno jako delikventní. Vandalové se dopouští zcela logicky nezdůvodnitelné činnosti jako je poškozování a ničení jak veřejného tak i soukromého majetku nebo věcných hodnot. Pachatel z těchto činů nemá žádný materiální zisk. Pachatelé vše dělají jen pro odreagování nebo pro své potěšení. Vandalismus je typický pro adolescenty, ti páchají tuto činnost většinou skupinově. Jednají tak většinou pod vlivem alkoholu nebo drog“ (Fischer, Škoda,2009, s.55).

3.3. Mravnostní

Mravnostní kriminalita je „ skupina trestných činů, jejichž typickým obsahem je protiprávní zasahování do sféry svobodného rozhodování o pohlavním styku, mravního a tělesného vývoje“ (Chmelík 2003, s.15-16). „Tyto trestné činy páchají převážně osoby, u kterých je zjištěna sexuálně-patologická motivace“ (Chmelík 2003, s.18).

Chmelík uvádí, že „mravnostní trestné činy nejčastěji páchají osoby ve věku 16 let. Trestný čin, který je pro tuto věkovou skupinu typický je pak pohlavní zneužívání. V tomto trestném činu většinou chybí násilí, vše se děje po vzájemné dohodě aktérů. Typická je také láska mezi aktéry, ve většině případů se jedná o tzv. první lásku. V mnoha případech také hraje významnou roli alkohol. Místa páchání těchto trestných činů jsou v mnoha případech příležitostná, jedná se především o různé večírky, organizované zájezdy nebo jen využití situace, kdy rodiče nejsou přítomní“ (Chmelík 2003, s. 21).

3.4. Drogy

Pod pojmem droga se rozumí „*ilegální, nezákonné, státem nepodporované omamné nebo psychotropní látky (OPL). Jejich explicitní seznam je v českých podmínkách definován zákonem č. 167/1998 Sbírky o návykových látkách*“ (Zábranský, 2003 Olomouc, s. 14). Zábranský dělí drogy podle toho jak působí a dle chemického složení. Jedná se o tlumivé látky, kam lze zařadit např. morfin, heroin, metadon, anxiolytika a hypnotika. Další skupina nese název stimulacia, kam se řadí například amfetaminy, kokain a těkavé nitráty. Poslední skupinou jsou halucinogeny, do kterých patří konopné produkty, LSD, psylocibin, taneční drogy, těkavé látky“ (Zábranský, 2003 Olomouc, s. 15).

Závislost na drogách prochází stádii, které popisuje Zábranský ve své knize Drogová epidemiologie. „První stádium nazývá experiment. Dotyčný si drogu bere s druhými osobami, pokud mu je droga nabídnuta, experimentátor poznává euforické zážitky, které mu droga způsobila. Důvodem užití drogy je zvědavost. Takové užití většinou nenarušuje zdraví, pracovní způsobilost, výkonnost ani finance dotyčného. Druhé stádium nazývá stádium aktivního vyhledávání, kde uživatel už vyhledává přítomnost ostatních uživatelů. Snaží se o tvoření vlastních zásob drog, dělí se o drogy i s ostatními uživateli. Pracovní aktivita je již narušena, je to způsobeno kocovinou či „dojezdy“. Finance jsou již utráceny za drogy. Třetí stádium je stádium zaujetí drogou. Finance jsou velmi využívány na koupi drog, spotřeba drog velmi narůstá. Uživatel náhle mění své postoje a udržuje si odstup od svého původního prostředí. Mění se také vzhled. Uživatel působí neupraveně, mění se jeho celkový vzhled, jeho výkony na

pracovišti jsou horší, vyhýbá se lidem. Nálady se mu rychle střídají, finance jsou nadměrně investovány do drog. Poslední stádium je stádium závislosti. Lidé, se kterými se stýká, berou drogy. Uživatel obchoduje s drogami, půjčuje si peníze. Lže, krade. Bere drogy ve vysokých dávkách. Má psychické i fyzické problémy, je neupravený, dále ztrácí zaměstnání, je ve finanční tísní. Bere drogy, aby si připadal normálně, je plně zaujat drogou“ (Zábranský, 2003, s. 18-19).

3.5. Tabák

„Tabák se řadí mezi první drogy, se kterými se děti setkávají. Nejčastěji ke zneužití tabáku dochází v rodině a to většinou od starších sourozenců nebo u kamarádů. Pokud dítě začne s kouřením, za nedlouho se u něj rozvine závislost psychosociální, u více jak polovičky pak vzniká fyzická drogová závislost. (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních , s.14).

„Tabák obsahuje jednu návykovou látku, která je mnohem návykovější než například heroin. Jedná se o nikotin. Proto je velmi těžké s kouřením přestat. Důvody, proč lidé začínají kouřit už v mládí je mnoho, u dívek se může jednat o pokus redukce hmotnosti, kouření je dětmi považováno za aktivitu dospělých a právě tímto způsobem se chtějí dospělákům přiblížit. Mladiství většinou kouří s kamarády ve skupinách, neuvědomují si zdravotní rizika, která jim hrozí, léčbu odmítají, případně v průběhu léčby ztratí zájem v ní dále pokračovat“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, s.92-93).

3.6. Alkohol

Alkohol Paula Goodyear ve své knize Drogy a teenager označuje za depresivum. „Tato látka ovlivňuje mozkové funkce, tak, že je zpomalí, alkohol působí také tak, že odstraňuje zábrany, ovlivňuje také rychlost reakcí a koordinaci“ (Goodyear, 2001, s. 102). „Alkohol zvyšuje krevní tlak a tím vede k hypertenzi, může vyvolat i poruchy srdečního rytmu. Nepříznivě ovlivňuje také funkci jater, ve kterých dochází k látkové výměně a i k odbourávání alkoholu“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, s.41).

„Poruchy vyvolané alkoholem lze rozdělit.

1. Rizikové pití – zdraví osoby je ohrožováno alkoholem, ale symptomy poškození patrné ještě nejsou
2. Škodlivé pití – poškození zdraví, nebo i sociálního fungování si jedinec uvědomuje
3. Závislost na alkoholu – nese specifické příznaky, jedná se o psychiatrickou poruchu, která je již závažná, jedinec by měl podstoupit psychiatrickou léčbu“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních s.41-42).

4. Prevence

Prevenci lze rozdělit na primární, sekundární a terciární. Významnou roli v primární prevenci hraje dokument Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních

4.1. Primární prevence

Dle Chmelíka je „primární prevence zaměřena na širokou populaci, tato prevence směřuje do budoucna. Primární prevence by měla zabránit vzniku nežádoucího jevu. Masmédia, výchovně-vzdělávací zařízení i legislativa by měla přispívat k vytvoření celospolečenského klimatu, které je žádoucí a tak bude podporovat pozitivní chování jednotlivců a skupin. Je zapotřebí se zaměřovat na velmi mladou skupinu lidí a na prostředí, ve kterém se vytváří hodnotové orientace, postoje a sociální vztahy“ (Chmelík 2003, s. 34).

4.1.1. Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních

„Primární prevence rizikového chování u žáka se zaměřuje na možnost předcházet vzniku rizik, která by se mohla projevit v chování žáka. Mezi rizikové projevy v chování řadíme především agrese, šikanu nebo kyberšikanu, násilí, vandalismus,

intoleranci, antisemitismus, extremismus nebo rasismus, xenofobii či homofobii. Dalším rizikovým chováním je záškoláctví, užívání návykových látek nebo gambling, rizikové chování v dopravě nebo rizikové sporty, poruchy příjmu potravy, působení sekt, rizikové sexuální chování“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, hl.1, čl. 1, ods. 2, pís. a-g).

„Základním principem primární prevence rizikového chování u žáků je výchova k předcházení a minimalizaci rizikových projevů chování, ke zdravému životnímu stylu, k rozvoji pozitivního sociálního chování a rozvoji psychosociálních dovedností a zvládání zátěžových situací osobnosti“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, hl.1,čl. 2, ods.1).

„Specifická primární prevence má za úkol realizovat programy či aktivity, které jsou zaměřeny na všeobecnou prevenci zaměřující se na všeobecnou populaci, u které se nezjišťuje, zda byl dříve u ní problém nebo nějaké riziko. Pokud se prevence zaměřuje na skupiny, u kterých je možný výskyt rizik, mluvíme o prevenci selektivní. Pokud u jedinců již byly zaznamenány rizikové faktory, jedná se o prevenci indikovanou. **Nespecifická primární prevence** podporuje zdravý životní styl a snaží se, aby si žáci osvojili pozitivní sociální chování prostřednictvím trávení volného času. **Efektivní primární prevence** obsahuje komplexní programy. Je založena na vytvoření dobrého klimatu, programy se uskutečňují v malých skupinách. Jsou zaměřeny na to, aby byl žák schopen si osvojit a rozvíjet své sociální a emočních dovedností a kompetencí a také aby žák zvládal konflikty či zátěžové situace.

Některé **primární prevence** také může být **neúčinná**. Většinou jde o pouhé předávání informací, o jednorázové akce, o akce, kde se děti zastrašují, pouhé sledování filmů, besedy s ex-usery, znevažování postojů žáka nebo hromadné kulturní a sportovní akce či potlačování diskuzí“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, hl.1, čl. 2 ods.1-5).

4.1.1.1. Preventivní program

Dokument, který se zaměřuje na výchovu a vzdělání žáka ke zdravému životnímu stylu, dbá na osobnostní a emoční rozvoj žáků a také na komunikační dovednosti se nazývá preventivní program. „Aby byl preventivní program účinný a aby byla možná vůbec jeho realizace, je důležitá aktivita žáků, zapojení i zákonných zástupců žáků a v neposlední řadě i práce celého pedagogického sboru. Preventivní program se zpracovává na jeden školní rok metodikem prevence. Tento program je pak dále kontrolován Českou školní inspekcí“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, hl1, čl 2, ods. 6).

„Za zvolený preventivní program odpovídá ředitel školy. Pokud je preventivní program zvolen od externí organizace, měl by být program certifikovaný MŠMT nebo úřadem vlády, pokud tento certifikát nemá, je důležité se vždy informovat o způsobu průběhu daného preventivního programu na škole. Program musí vždy reagovat na specifické potřeby školy a i specifické potřeby žáků. Programem by vždy měli provázet proškolení lektori a neměli by mít problém s přítomností pedagogů a měli by poskytnout i informace pedagogům. Financování organizace by mělo být průhledné, jeho organizace by neměla být hromadná a informace by měly být jasné a vyvážené. A také by měl být evaluován realizátorem“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, příloha 1, str.11).

4.1.1.2. Systém organizace a řízení primární prevence rizikového chování u žáků

„Orgánem, který má za úkol koordinovat a metodicky podporovat problematiku primární prevence je MŠMT. Realizuje systém prevence na národní úrovni. Má zřízen poradní orgán – Výbor pro koordinaci primární prevence a Výbor krajských školských koordinátorů prevence a spolupracuje např. s Úřadem vlády, s Radou vlády pro koordinaci protidrogové politiky, s Výzkumným ústavem pedagogickým, s pedagogickými fakultami, pedagogicko-psychologickými poradnami...

Na krajské úrovni působí **Krajský úřad**, ten pověřuje krajského školského koordinátora prevence, snaží se o vytvoření vhodných podmínek pro realizaci

preventivních programů a současně kontroluje i jejich plnění. Dále se uplatňuje při realizaci funkčního systému vzdělávání pedagogických a dalších pracovníků školství na krajské úrovni a zřizuje pedagogicko-psychologické poradny.

Krajský školský koordinátor prevence dohlíží, zda jsou ve školách vhodné podmínky pro realizaci preventivních programů. Kontroluje plnění preventivních programů a připravuje jejich vyhodnocení. Spolupracuje s krajským protidrogovým koordinátorem, s koordinátorem romské problematiky, manažerem prevence kriminality nebo s pracovníky OSPOD.

Metodik prevence v pedagogicko-psychologické poradně zajišťuje specifickou prevenci rizikového chování, spolupracuje se školním metodikem prevence a chování a udržuje kontakt s organizacemi, které se angažují v prevenci v kraji. Také spolupracuje s krajským školským koordinátorem, snaží se dále vzdělávat v problematice specifické prevence.

Ředitel školy a školského zařízení zabezpečuje poskytování poradenských služeb ve škole týkající se primární prevence rizikového chování, Preventivní program kontroluje a koordinuje tvorbu, do školního řádu se snaží začlenit řešení problému souvisejících s výskytem rizikového chování ve školách, jmenuje školního metodika prevence, spolupracuje s metodikem prevence v PPP a krajským školským koordinátorem prevence, musí monitorovat a vyhodnocovat realizaci preventivního programu.

Školní metodik prevence a třídní učitel musí spolu spolupracovat, třídní učitel reaguje na varovné signály, které by mohly vést k rizikovému chování, snaží se o vnitřní pravidla třídy, spolupracuje se zákonnými zástupci žáků a udržuje si přehled o osobnostních zvláštностech žáků i o rodinném zázemí každého žáka“ (Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních, Hlava 2, čl 3, str.5-7).

4.1.1.3. Začlenění primární prevence rizikového chování u žáků do školních vzdělávacích programů

„Primární prevence rizikového chování u žáka by měla být zařazena do školních vzdělávacích programů tak, aby byla přirozenou součástí školních osnov a aby ji škola

nepovažovala za svoji nadstandartní aktivitu. Pedagogický pracovník dbá na to, aby prevence rizikového chování u žáků byla komplexní. Aby se tedy dotýkala:

„Psychosociální dovednosti (soběstačnost, autonomie, důstojnost, seberealizace, spokojenost v rodinných, přátelských a dalších mezilidských vztazích, sociální a kulturní integrovanost, tvořivost, schopnost milovat, pracovat a žít v souladu s rozmanitou kulturou a světem).

- Existence (pečuji o sebe, o svůj zevnějšek, volím mezi zdravým a nezdravým způsobem života, jsem nezávislý a mám představu o své budoucnosti, věřím v budoucnost, vnímám, že život má smysl).

-Sounáležitost (vnímám se jako součást životního prostředí a Země, cítím se bezpečně ve škole, ve městě, jsem oceňován a ostatní si mě váží, mám kamarády a vážím si jich, umím se o sebe postarat a přijímat zdravotní/sociální pomoc a služby).

- Adaptabilita (dávám pozor na sebe a svůj zevnějšek, jsem žák, účastním se sportovních a rekreačních aktivit, setkávám se s lidmi a trávím s nimi volný čas, plánuji si volbu profese nebo zaměstnání, řeším s odvahou své problémy, mám právní povědomí)“
(Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeníchčl 4, str. 8, ods a-d).

4.2. Sekundární prevence

Tato prevence se zaměřuje na skupiny či na jedince, u kterých lze předpokládat, že jejich činnost bude považována za sociálně-patologickou, nebo se v této situaci již nachází. Sekundární prevence se také zaměřuje na faktory jako je sociální prostředí, ve kterém jedinec žije nebo na sociální vztahy. Hlavním úkolem je včas vyhledat problém, podat dostatek informací a poskytnout poradenství nebo sociální péče. K naplnění sekundární prevence slouží poradny, linky důvěry, pomoc poskytují i sociální pracovníci nebo výchovní poradci ve školách“ (Chmelík, 2003, s. 34).

4.3. Terciární prevence

„Terciární prevence má jediný cíl, a to poskytnout a zajistit včasnou odbornou pomoc. Zaměřuje se také na minimalizaci škod, na eliminaci recidívy, resocializaci a postpenitenciární péči. Zaměřuje se na osoby a na skupiny, které již

patří do kategorie sociálně negativního chování, těmto lidem pak poskytuje různé aktivity a opatření. K terciární prevenci slouží léčebná zařízení, výchovná a léčebná zařízení, poradenské a ambulantní služby, vězeňství, občanská a charitativní sdružení, církevní aktivity“ (Chmelík, 2003, s. 34-34).

5. Opatření ukládaná mladistvým

Touto problematikou se zabývá zákon č. 218/2003 Sb. „Tento zákon se zabývá tím, aby mladiství měli vhodné podmínky pro sociální a duševní rozvoj. Snaží se také mladistvé chránit před škodlivými vlivy a předcházet dalšímu páchání provinění“ (218/2003 Sb, § 9).

Mezi tato opatření řadíme opatření výchovné, ochranné opatření a trestné opatření.

5.1. Výchovné opatření

„Výchovné opatření se ukládá v případě, že je upuštěno od trestného opatření“ ((218/2003 Sb, ods.1).

„Výchovnými opatřeními se rozumí:

Dohled probačního úředníka – probační úředník v tomto případě chování mladistvých v rodině sleduje, také sleduje způsob jeho výchovy, kontroluje, zda mladistvý dodržuje probační program a výchovné povinnosti a omezení, které mu soud uložil“ ((218/2003 Sb, § 16).

Probační program-„tento program zahrnuje především programy týkající se sociálního výcviku, psychologického poradenství. Tvoří terapeutické programy či programy s obecně prospěšnou činností, vzdělávací, doškolovací nebo rekvalifikační programy. Cílem programů je rozvoj sociálních dovedností a osobnosti mladistvých a vede mladistvé ke správnému chování, které je v souladu se zákonem, snaží se urovnávat narušené vztahy mezi mladistvými a poškozenými“ (218/2003 Sb, § 17, ods. 1).

Výchovné povinnosti- „tyto výchovné povinnosti nařizuje soud a státní zástupce. Jedná se zejména o způsob bydlení (aby bydleli s rodiči nebo s dospělými odpovědnými za jejich výchovu), aby zaplatili přiměřenou peněžitou

částku oběti trestného činu, vykonávali společensky prospěšnou činnost daného druhu, musí usilovat o vyrovnání s poškozeným, musí usilovat o náhradu škody, kterou způsobil, podrobit se léčení ze závislosti na návykových látkách, věnovat se pro něj vhodnému programu jako je program sociálního výcviku, psychologické poradenství, terapeutický program, vzdělávací, doškolovací nebo rekvalifikační program“ (218/2003 Sb, § 18).

Výchovná omezení-„tato omezení ukládá také soud nebo státní zástupce. Jedná se o omezení jako např. zákaz návštěvy určitých akcí, zařízení nebo nevhodného prostředí, nestýkat se s určitými lidmi, neužívat návykové látky, neúčastnit se hazardu“ (218/2003 Sb, § 19).

Napomenutí-„soud nebo státní zástupce v takových případech vytkne a upozorní na jeho protiprávní čin a možné důsledky. Přitom musí být přítomen i zákonný zástupce“ (218/2003 Sb, § 20).

5.2. Ochranná opatření

„Ochrannou výchovu ukládá soud pro mládež a to v případech, kdy není o výchovu mladistvého postaráno a nedostatky výchovy nemohou být odstraněny. Když je výchova mladistvých zanedbaná nebo když prostředí, ve kterém žije mladiství, neumožňuje mladistvého náležitě vychovávat“ (218/2003 Sb, § 21).

5.3 Trestní opatření

„Trestní opatření musí však napomáhat k dalšímu vhodnému vývoji mladistvého. Mezi trestné opatření lze zařadit např. obecně prospěšné práce, peněžité opatření, propadnutí věci nebo majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na určité akce, podmíněné odsouzení, nepodmíněné odnětí svobody“ (218/2003 Sb, § 24).

6. Ústavní výchova

„Zařízení ústavní výchovy poskytují nezletilým osobám (3-18 let, případně zletilým do 19 let) náhradní výchovnou péči, dbají na jejich zdravý vývoj, řádnou výchovu a vzdělání. Zařízení dále spolupracuje i s rodinou ve věcech jako je rodinná terapie, nácvik rodičovských dovedností, které umožňují dobrou výchovu a péči v rodině. Zařízení poskytuje dětem podporu v případech přechodu dětí do jejich původních rodin nebo podporu při přemístění do náhradních rodin.

Zařízeními jsou diagnostické ústavy, dětské domovy, dětské domovy se školou a výchovné ústavy“ (109/2002 Sb, §1).

6.1. Diagnostický ústav

„Do diagnostického ústavu jsou přijaty děti, u kterých bylo nařízeno předběžné opatření , ústavní nebo ochranná výchova. Tento ústav plní úkoly dle potřeb dítě, a to úkoly diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální, organizační a koordinační. Doba umístění dítěte do ústavu nepřesahuje 8 týdnů“ (109/2002 Sb, §5).

6.2. Dětský domov

„Dětský domov pečuje o děti, plní úkoly týkající se výchovy, vzdělávání a plní sociální úkoly. Vše probíhá v souladu s individuálními potřebami dětí. Tyto děti nemají závažné poruchy chování, mají však nařízenou ústavní výchovu. Navštěvují školy, které nejsou součástí dětského domova. V dětském domově jsou děti ve věku 3-18 let a nezletilé matky se svými dětmi“ (109/2002 Sb, §12).

6.3. Dětský domov se školou

„Děti v tomto zařízení mají nařízenou ústavní výchovu, mají závažnou poruchu chování nebo trpí přechodnou nebo trvalou duševní poruchou a vyžadují výchovně léčebnou péči. Dále děti, které mají uloženou ochrannou výchovu nebo matky s nařízenou ústavní nebo ochrannou výchovou se svými dětmi, které se nemohou vzdělávat ve škole,

kteřá není součástí dětského domova. Jsou zde umístěny děti od 6 let do ukončení povinné školní docházky“ (109/2002 Sb., §13).

6.4. Výchovný ústav

„Výchovný ústav je zřizen pro děti se závažnou poruchou chování , kde byla nutná ústavní nebo ochranná výchova. Pečuje o děti starší 15 let Výjimku tvoří děti starší 12 let s velmi závažnými poruchami chování s uloženou ochrannou výchovou. Plní úkoly výchovné, vzdělávací a sociální. Výchovné ústavy jsou zřizeny odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou, s uloženou ochrannou výchovou , pro nezletilé matky a jejich děti, pro děti vyžadující výchovně léčebnou péči. (109//2002 b., § 14).

7. Trestná činnost páchaná na mládeži a dětech

Trestnou činnost páchanou na nezletilých a mladistvých upravují zákony. Jedná se o zákony na vnitrostátní i na mezinárodní úrovni. Česká republika tímto způsobem zajišťuje právní ochranu dětí.

7.1 Mezinárodní úroveň

Mezi nejvýznamnější mezinárodní dokumenty patří Deklarace práv dítěte, Charta práv dítěte, Úmluva o právech dítěte, Úmluva o ochraně dítěte a spolupráci při mezinárodním osvojení, Evropská úmluva o lidských právech a svobodách, Úmluva o občanskoprávních aspektech mezinárodních únosů dětí, Evropská sociální charta nebo Rada Evropy.

7.2 Vnitrostátní úroveň

Mezi vnitrostátní předpisy lze zařadit Listinu základních práv a svobod-článek 32 pojednávajícím o rodině a rodičovství a ochraně dětí a mladistvých a o péči a výchově dětí 359/1999 Sb. Zákon o sociálně-právní ochraně dětí zabývajícím se o řádné výchovy a ochranu dětí, o znovuoobnovení funkcí rodiny a zabezpečení

náhradní péče, 40/2009 Sb. Trestní zákoník, zejména § 187-pohlavní zneužití, § 204 podání alkoholu dítěti, §196-zanedbání povinné výživy, §201-ohrožování výchovy dítěte.

7.2.1. Mravnostní trestná činnost

„Jedná se o mravnostní trestní činnost, kde má oběť méně jak 18 let, nyní se věková hranice rapidně snižuje, a to pod 15 let. Tato trestná činnost má na oběti velice špatný dopad jak na fyzickou tak i na psychickou stránku jejich osobností, navíc velice ohrožuje i zdravý vývoj těchto obětí, dále zanechává ohromné následky na jejich zdraví. Typické je pro tuto trestnou činnost užití násilí a to v takové míře, kdy oběť není schopna se nijak bránit (fyzická dispozice je mnohokrát větší než dispozice oběti). Velmi častým znakem je také určitým způsobem jistá závislost oběti na pachateli například učitel a žák či rodič a dítě. U obětí mladších deseti let je typické, že pachatel se snaží svou oběť k sobě připoutat (různé dárky, pamlsky nebo pachatel využívá velkou důvěřivost oběti - žádost o pomoc). Pachatel se v přítomnosti oběti může ukázat pornografickými předměty, fotografiemi, může však dojít i k přímému kontaktu a i k brutálnímu znásilnění“ (Chmelík 2003, s. 31-32). V trestním zákoníku se jedná především o §187- pohlavní zneužití nebo §191 dětská pornografie.

7.2.2. Podání alkoholu dětem

„V tomto případě se pachatel trestá odnětím svobody až na jeden rok v případě, že opakovaně prodává, podává nebo poskytuje dětem alkohol“ (40/2009, §204, ods. 1).

7.2.3. Zanedbání povinné výživy

Povinná výživa je dána ze zákona- trestní zákoník § 169. Jsou zde uvedeny tresty za „neplnění i z nedbalosti vyživovacích povinností nebo když je dítě nezaopatřené nebo tresty pro ty ,kdo se těmto povinnostem vyhýbá“ (40/2009 Sb., § 169)

7.2.4. Ohrožování výchovy

Jedná se především o „ohrožení rozumového, citového nebo mravního vývoje dítěte byť jen z nedbalosti nebo o umožnění hry na výherních hracích přístrojích, na kterých lze ovlivnit výsledek hry“ (40/2009 Sb., §201).

8. Empirická část

Ve výzkumné části jsem se původně chtěla zabývat kazuistikou trestných činů páchaných mladistvými a nezletilými. Bohužel mi byl znemožněn přístup k těmto informacím, kdy mi nevyhověla žádná probační a mediační služba k nahlédnutí do některých spisů týkající se této problematiky. Proto jsem se rozhodla pro zkoumání vývoje kriminality nezletilých a mladistvých a strukturu této kriminality a dále vytvořit SWOT analýzu primární prevence nezletilých a mladistvých.

8.1. Výzkum

Ve výzkumné části byla provedena analýza dat týkající se registrované trestné činnosti nezletilých a mladistvých na území České republiky v období 2009-2015. V této části se setkáváme s pojmem nezletilý, což je osoba v rozmezí 1 – 14 let věku, mladiství, což je osoba v rozmezí 15 – 17 let věku. Tyto skupiny jsou pak ve statistických výkazech PČR, s kterými jsem pracovala hromadně označovány jako děti – osoby 1 – 17 let.

Dále byla provedena SWOT analýza primární prevence kriminality nezletilých a mladistvých.

Cíl výzkumu: analyzovat vývoj a strukturu kriminality mladistvých a nezletilých za období 2009 – 2015. Analyzovat primární prevenci kriminality dětí.

Dále byly stanoveny pro tento cíl výzkumné otázky:

Otázka č. 1: Jaký je vývoj kriminality nezletilých a mladistvých v České republice od roku 2009 do roku 2015?

Otázka č. 2: Jaká je struktura kriminality nezletilých a mladistvých na území České republiky v období 2009 – 2015?

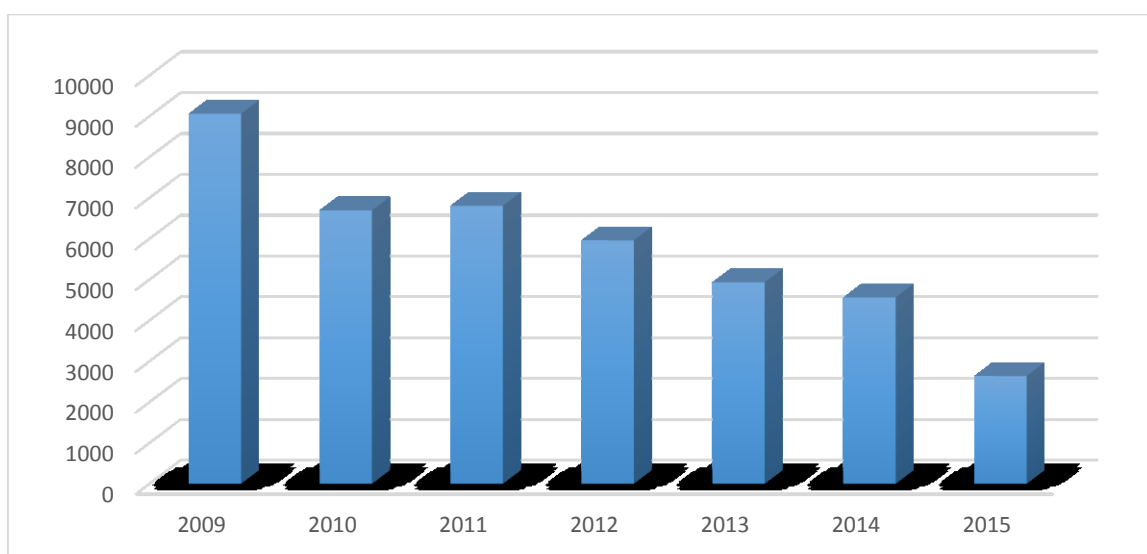
8.2. Metodologie výzkumu

Pro dosažení cíle ve výzkumu jsem zvolila kvantitativně orientovaný výzkum což je „záměrná a systematická činnost u níž se empirickými metodami mohou zkoumat, testovat nebo ověřovat hypotézy o vztazích mezi určitými jevy“ (Chráska 2007, s.12). „K uskutečnění praktické části je důležité získat a shromáždit co nejvíce potřebných dat a informací z oblasti, kterou budeme zkoumat. Informace lze získat studiem odborné literatury, konzultací s odborníky, studiem výzkumných zpráv nebo pozorováním. Získaná data lze prezentovat v několika podobách jako např. v histogramech, polygonech četností či ve výsečových grafech“ (Chráska, 2007, 13).

Dále jsem využila i SWOT analýzu, která se „zaměřuje na charakteristiku klíčových faktorů, které jsou rozděleny dle analýz, které již dříve proběhly do skupin – silné stránky, slabé stránky a porovnává je z vlivy, které působí z okolí- hrozby a příležitosti. Spojením těchto prvků vede pak k vytvoření nové strategie pro oblast, kterou se zabýváme. SWOT analýza by měla rozvíjet silné stránky a slabé naopak utlumovat a současně připraviv na potenciální příležitosti a hrozby“(Sedláčková, Buchta, s. 91 2006).

8.3. Výsledky

Graf č. 1- Počet registrovaných trestných činů mládeže v ČR

Kriminalita mladistvých a nezletilých klesá. Nejvyšší počet trestných činů mládeže byl zaznamenán v roce 2009.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

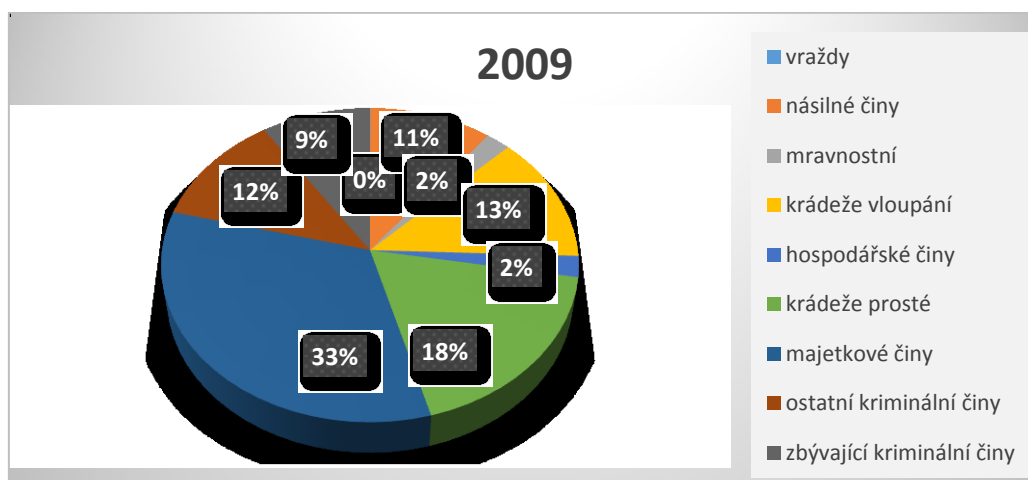
Tabulka č. 1- Počet registrovaných trestných činů nezletilých a mladistvých v ČR

Rok	Trestné činy
2009	9061
2010	6698
2011	6810
2012	5963
2013	4937
2014	4566
2015	2642

Na území ČR bylo celkem registrováno v letech 2009- 2015 40677 trestných činů nezletilých a mladistvých. V roce 2009 bylo nezletilými a mladistvými spácháno nejvíce trestných činů, a to v počtu 9061. Nejnižší počet registrovaných trestných činů je v roce 2014. V roce 2015 do 31.8 bylo registrováno prozatím 2642 trestných činů nezletilých a mladistvých.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

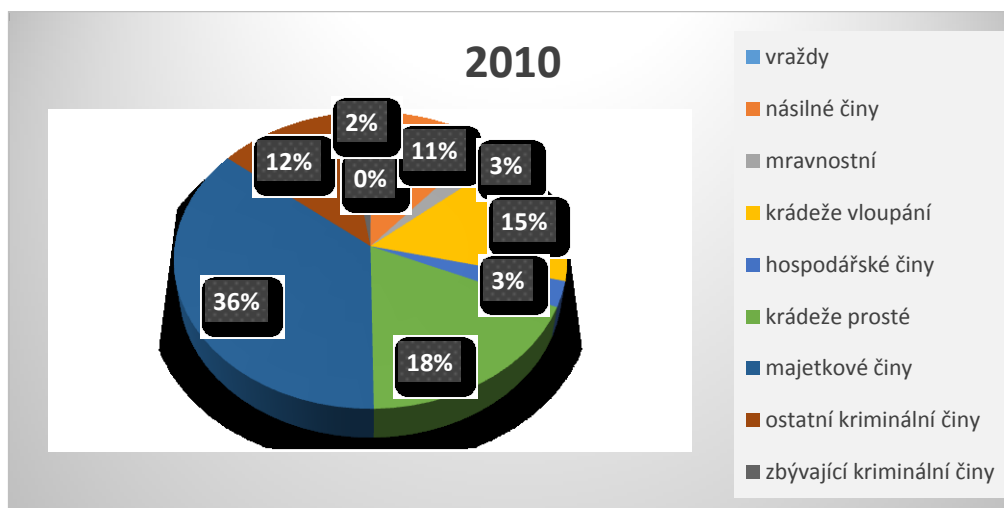
Graf č. 2 – Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2009

V roce 2009 bylo spácháno nejvíce trestných činů a to ve skupině majetkové, tato trestná činnost tvoří 33% z celkového počtu spáchaných kriminálních činů. Dále jsou nejvíce zastoupeny krádeže prosté s 18%, krádeže vloupání tvoří 13%, 12% náleží ostatním kriminálním činům, násilné činy tvoří 11%, 9% zbývající kriminální činy a po 2% činy mravnostní a vraždy.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

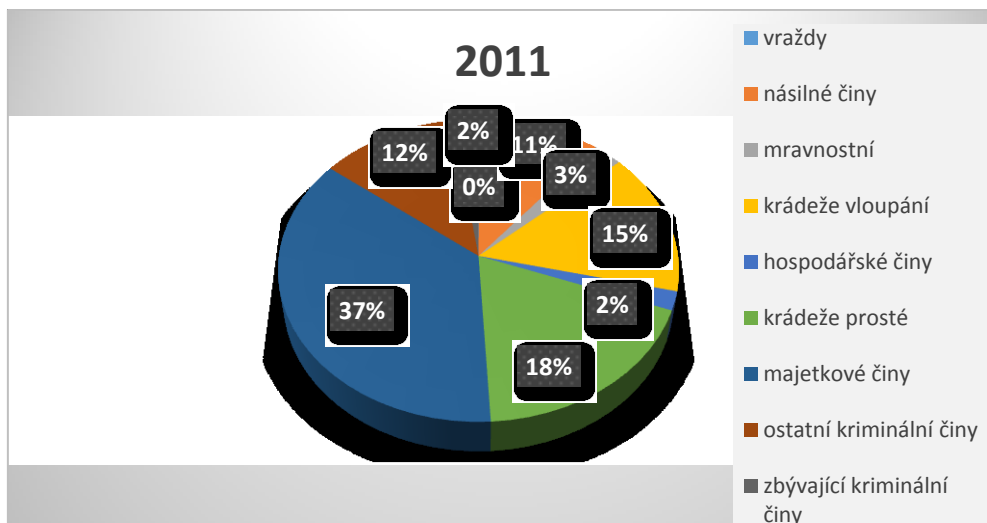
Graf č. 3 - Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2010

V roce 2010 bylo spácháno 36% majetkových trestných činů, krádeže prosté zastoupily 18%, krádeže vloupání tvoří 15%, 12% tvoří ostatní kriminální činy, násilné činy tvoří 11%, mravnostní a hospodářské činy zastupují 3%. 2% jsou pak zbývající kriminální činy.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

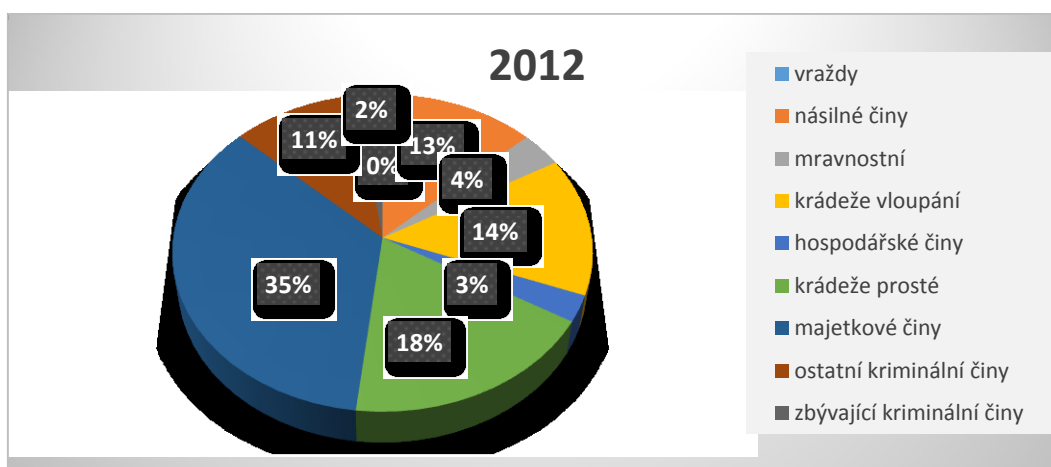
Graf č. 4 - Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2011

V roce 2011 bylo také spácháno nejvíce majetkových činů, ty tvořily 37%, krádeže prosté tvořily 18%, krádeže vloupání 15%, ostatní kriminální činy 12%, násilné činy tvořily 11%, 3% byly činy mravnostní a po 2% zbývající trestné činy a hospodářské činy.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

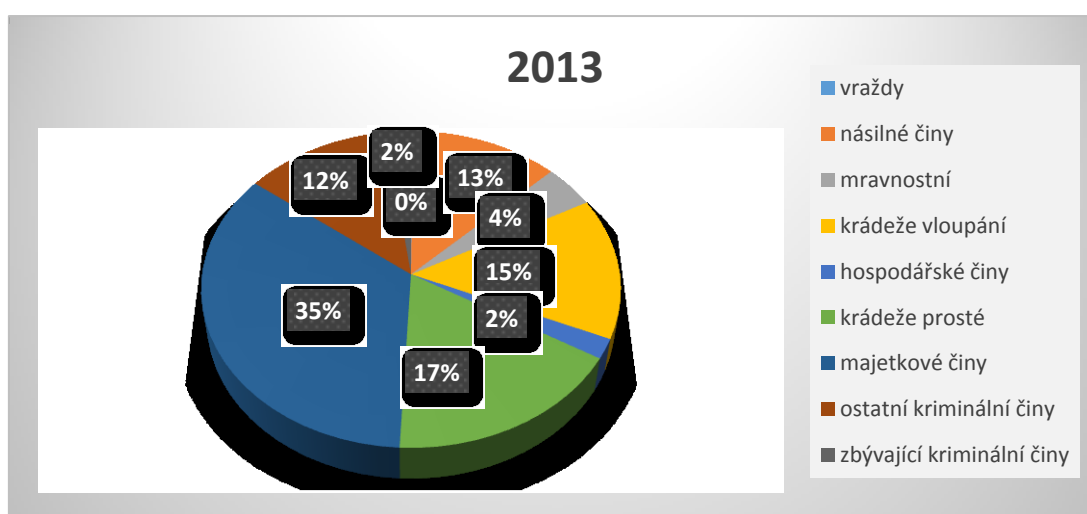
Graf č. 5 – Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2012

I v roce 2012 tvořila majetková činnost největší podíl z kriminálních činů, a to 35%, krádeže prosté 18%, krádeže vloupání 14%, násilné činy 13%, 11% tvořily ostatní kriminální činy, 4% činy mravnostní, 3% hospodářské činy a 2% zbývající kriminální činy.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

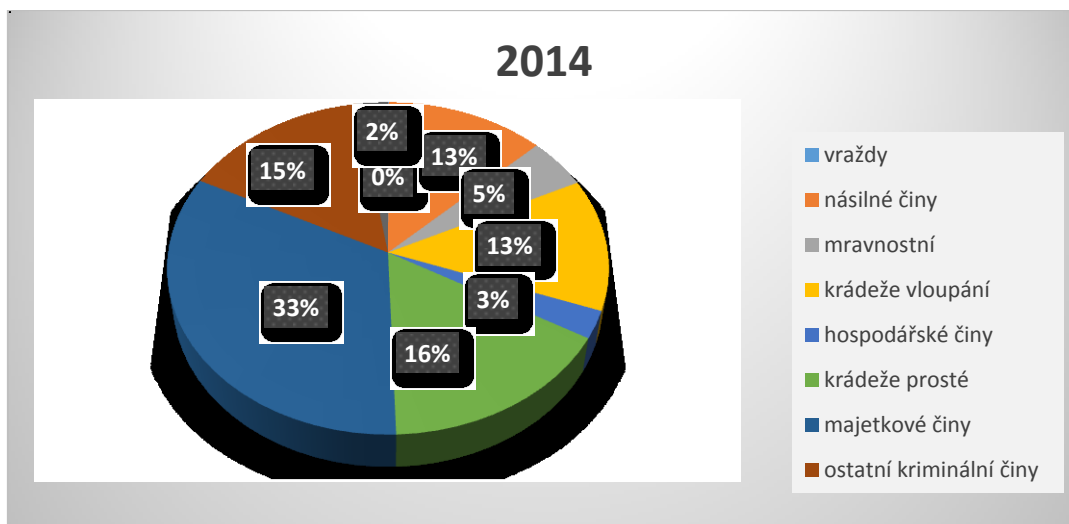
Graf č. 6 - Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2013

Rok 2013 byl podobný jako rok předchozí, majetkové činy také tvořily 35%, krádeže prosté 17%, krádeže vloupání 15%, násilné činy 13%, ostatní kriminální činy 12%, 4% činy mravnostní a 2% majetkové činy a mravnostní činy.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

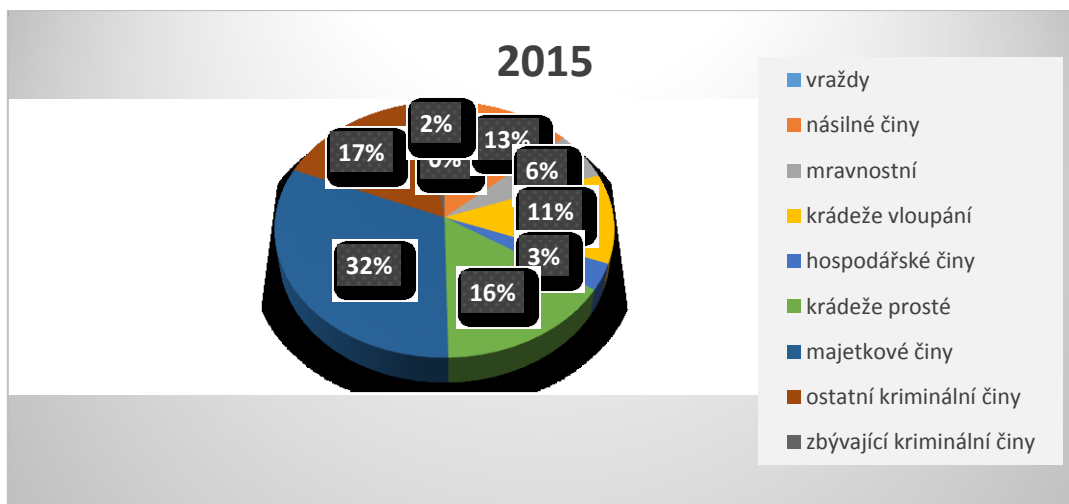
Graf č. 7 - Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2014

V roce 2014 majetkové činy tvořily 33%, krádeže prosté 16%, 15% ostatní kriminální činy, 13% zastupují činy násilné a krádeže a vloupání, 5% tvoří činy mravnostní, 3% hospodářské činy a 2% zbývající kriminální činy.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

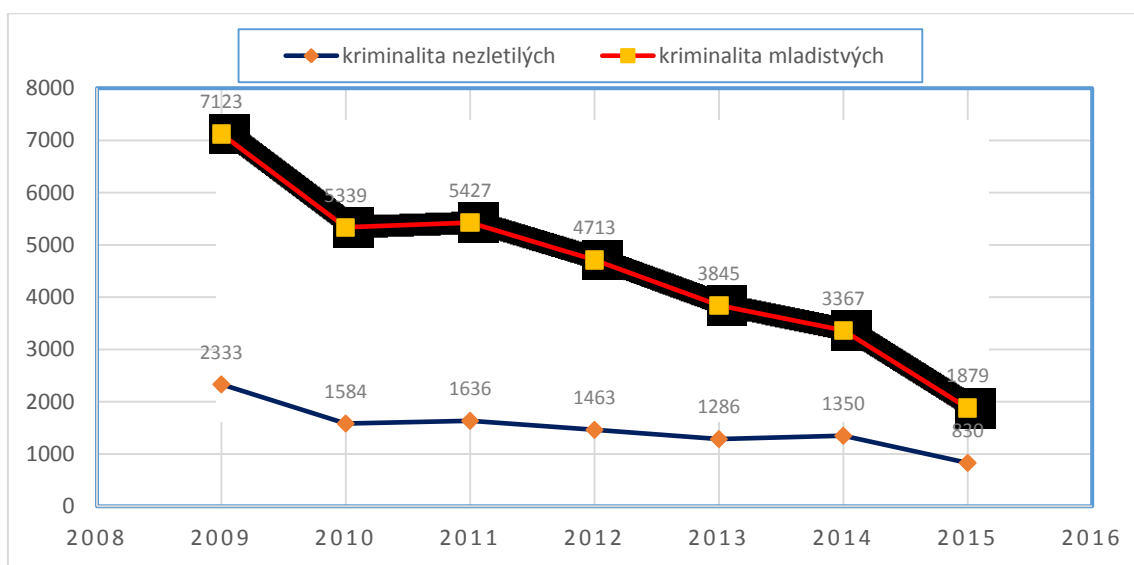
Graf č. 8 - Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2015

V roce 2015 majetková činnost tvořila 32%, ostatní kriminální činnost 17%, krádeže prosté 16%, násilné činy 13%, krádeže vloupání 11%, 6% mravnostní činy, 3% hospodářská činnost a 2% zbývající kriminální činy.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

Graf č. 9 – vývoj kriminality dětí a mládeže od roku 2009 do roku 2015

Z grafu č. 9 lze vydedukovat, že kriminalita nezletilých i kriminalita mladistvých klesá. Lze také zjistit, že kriminalita mladistvých je ve sledovaném období -2009 – 2015 vyšší než kriminalita nezletilých. Důležité však je, že kriminalita jak nezletilých tak i mladistvých má klesající tendenci.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

Tabulka č 2 – kriminalita nezletilých

Rok	Počet spáchaných krim. činů
2009	2333
2010	1584
2011	1636
2012	1463
2013	1286
2014	1350
2015	830

Z tabulky č. 2 lze vyčíst, že kriminalita nezletilých opravdu klesá, i když v roce 2011 byl zaznamenán nepatrný nárůst kriminality a to v počtu 1636 případů, zatím co v roce 2010 bylo zaznamenáno kriminálních činů 1584. Od roku 2011 však kriminalita nezletilých klesá.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

Tabulka č. 3 – kriminalita mladistvých

Rok	Počet spáchaných krim. činů
2009	7123
2010	5339
2011	5427
2012	4713
2013	3845
2014	3367
2015	1879

Kriminalita mladistvých má také klesající tendenci a stejně jako u kriminality nezletilých i zde byl mírný nárůst kriminality v roce 2011 a to v počtu 5427, zatím co v roce 2010 bylo evidováno 5339 případů. Dále je z tabulky patrné, že kriminalita mladistvých klesá.

Zdroj: statistiky Policejního prezidia ČR

Po zpracování všech dostupných dat je možné zjistit odpovědi na stanovené otázky.

Otázka č. 1 Jaký je vývoj kriminality nezletilých a mladistvých v České republice od roku 2009 do roku 2015?

Otázka č. 2. Jaká je struktura kriminality nezletilých a mladistvých na území České republiky v období 2009 – 2015?

Dle získaných informací od PČR jsem zjistila, že počet kriminálních činů nezletilých a mladistvých klesá. V období 2009 – 2015 bylo možné sledovat, jak kriminalita dětí klesá, každý rok bylo registrováno méně přestupků než v roce

předchozím. Výjimku tvoří jen rok 2011, kdy byl zaznamenán jen nepatrný nárůst kriminality mladistvých, (jednalo se pouze o rozdíl 112 případů). V roce 2009 byl zaznamenán nejvyšší počet registrovaných trestných činů nezletilých a mladistvých a to s počtem 9061. Nejméně bylo spácháno trestných činů nezletilými a mladistvými v roce 2014, kdy dosáhl čísla 4566. Rok 2015 je neúplný- jen do měsíce srpna (informace ještě nebyly zpracovány ve statistice PČR), proto jsem tento rok nehodnotila jako rok s nejmenší kriminalitou nezletilých a mladistvých.

Dle statistického výkazu Policejního prezidia ČR bylo možné sledovat i to, jaká je struktura kriminality nezletilých a mladistvých. Statistické výkazy poukazují na majetkové činy jako na nejvíce páchané kriminální činy nezletilými a mladistvými. V období 2009 – 2015 tento druh tvoří více jak 30% z celkové kriminality nezletilých a mladistvých. V roce 2011 tvořila až 37% kriminality nezletilých a mladistvých. V roce 2010 to bylo 35%. v roce 2009 a 2014 to bylo naopak nejméně, a to 33%. Krádeže prosté jsou druhou nejčetnější kriminální činností mladistvých a nezletilých. Tvoří 16% až 18% z celkového počtu kriminálních činů.

Krádeže a vloupání a ostatní kriminální činy jsou dalšími kriminálními činy nezletilých a mladistvých, v daném období 2009 -2015 se pohybují kolem 11% až 17%. V roce 2009 to bylo 12% ostatních kriminálních činů a 13% tvořily krádeže a vloupání. V roce 2010 tvořila ostatní kriminální činnost 12% a 15% krádeže a vloupání a stejně tomu bylo i v roce 2011 a v roce 2013. Dále v roce 2012 11% tvořily ostatní kriminální činy a 14% krádeže a vloupání. Rok 2014 kriminální činy tvořily z 15 % ostatní kriminální činy a 13% krádeže a vloupání. V roce 2015 prozatím ostatní kriminální činy tvoří 17% a krádeže a vloupání 11 % z celkového počtu kriminálních činů. 11% z celkového počtu spáchaných kriminálních činů nezletilými a mladistvými tvoří činy násilné, a to v období 2009, 2010, 2011. Od roku 2012 až do roku 2015 tvoří tato trestná činnost 13%. Malé procento tvoří i činy mravnostní, zbývající kriminální činy, majetkové činy a vraždy. Jedná se o 9% a méně.

Klesání kriminální činnosti nezletilých a mladistvých, jak se již zmiňuji v předchozích kapitolách, je důsledkem mnoha prvků jako je dobrá prevence, která probíhá na školách nebo v rámci PČR či dobře fungující probační a mediační služba. Preventivní programy a veškerá opatření, která mají za úkol minimalizovat kriminalitu nezletilých

a mladistvých, musí být vždy přizpůsobeny k aktuálnímu stavu kriminality. Dále jsem proto provedla SWOT analýzu primární prevence kriminality mladistvých v ČR.

**Tabulka č. 4 – SWOT analýza – primární prevence kriminality nezletilých a mladistvých-
vlastní výstup**

S – Silné stránky	W – Slabé stránky
--------------------------	--------------------------

<ul style="list-style-type: none"> -vznik programů prevence kriminality -dobrá informovanost občanů a medializace případů -funkční systém prevence kriminality -rozšířený kamerový systém -spolupráce se školami - zájem pedagogů o problematiku kriminality mládeže -v mnoha městech volnočasové aktivity v klubech -osvětová činnost např. o kriminálních rizicích, ochrana před trestnou činností -tvorba programů prevence kriminality -fungování probační a mediační služby -snížení kriminality mladistvých 	<ul style="list-style-type: none"> -nedostatek financí na preventivní programy - na některých místech chybí kamerový systém -dlouhá čekací lhůta na výkon trestu -špatný přístup k primární prevenci na některých základních školách -lhostejnost některých pedagogů vůči preventivním programům
<p>O - Příležitosti</p>	<p>T - Hrozby</p>

<ul style="list-style-type: none"> -dotace od státu na preventivní programy -zájem veřejnosti o aktivity týkající se prevence kriminality mládeže -zvyšování kvalifikace zaměstnanců PČR - zvyšování kvalifikace pedagogů -zlepšení technického vybavení PČR -zvýšený zájem základních škol o práci PČR -vhodný rozvoj samostatného trestního práva mládeže a mladých dospělých 	<ul style="list-style-type: none"> -negativní medializace některých případů týkající se kriminality mladistvých -malá kapacita věznic -nedostatky v legislativě -latentní kriminalita
--	---

Z celkové analýzy SWOT vyplývá, že primární prevence kriminality mládeže je na velmi dobré úrovni. Propojenost a spolupráce veškerých složek, které se na této prevenci podílí, se snaží co nejkvalitněji chránit děti a nezletilé od škodlivých vlivů způsobující počátek kriminálního chování u dětí a mládeže. Preventivní programy jsou v ČR na dobré úrovni a dostatečně financovány, k předcházení kriminality přispívá i samotný zájem ne jen pedagogů, ale i široké veřejnosti, dále je velice příznivé rozšíření kamerového systému, ačkoli v některých místech ještě chybí. Také technická vybavenost PČR se zvyšuje. I média se účastní aspoň částečně prevence a to prostřednictvím medializace některých případů, ačkoli se někdy bohužel stává, že informace mohou občany mystifikovat. Na velmi dobré úrovni je i legislativa zabývající se kriminalitou mladistvých. V ČR také výborně funguje Probační a mediační služba, která dohlíží na mladistvé, kteří se dopustili nějakého trestného činu. Prevence kriminality mládeže je na velmi dobré úrovni, je třeba využít příležitosti, které se nabízejí ke zlepšení této problematiky a minimalizovat hrozby uvedené v analýze tab. č. 4 ohrožující neúspěchy v programech prevence kriminality mládeže.

Závěr

Ve své bakalářské práci jsem se zabývala problematikou kriminality mládeže a kriminality na mládeži. Zaměřila jsem se na specifické rysy osobností mladistvých, na to, jakou roli hrají faktory jako je rodina, spoluvrstevníci, škola nebo trávení volného času na vývoj kriminality mladistvých. Snažila jsem se poodhalit důvody, proč mladiství páchají trestnou činnost. Mladiství jsou specifická skupina, jednají bez rozvahy, většinou agresivně. Jejich činy nejsou naplánované, většinou si neuvědomují veškeré důsledky jejich činnosti, ale ani škody, které svým jednáním způsobili svým obětem.

Již od dětství se lidé účastí noha preventivních programů, které s snaží kriminalitě mladistvých předcházet. Je důležité, jak a pro koho jsou tyto programy tvořeny. Většinou se s těmito programy děti a mladiství setkávají ve školách, kdy ředitelé škol a školských zařízení začleňují školní preventivní programy do osnov a učebních plánů školy. I samotní pedagogové přispívají z velké části k primární prevenci, je tedy důležitý i jejich přístup k těmto programům. Pokud prevence v některých případech mladistvých selhala, přichází na řadu opatření ukládaná mladistvým. Za nejčastější opatření je považován dohled probačního úředníka, který dohlíží na výchovu mladistvého a na to, zda dodržuje probační programy. Mladiství také má určité své výchovné povinnosti a výchovná omezení, která musí dodržovat. Pokud je mladistvá osoba problematická, může být umístěna do diagnostického ústavu, do dětského domova, do dětského domova se školou nebo do výchovného ústavu. Tyto instituce se zaměřují na náhradní výchovnou péči, zaměřují se na zdravý vývoj dětí a mladistvých a na řádnou výchovu a vzdělání.

V poslední kapitole se zabývám i případy, kde je obětí trestného činu právě dítě nebo mladiství. Mladiství či dítě si samo v některých případech neuvědomuje, že je obětí trestného činu - jedná se například o zanedbání povinné výživy. Další časté trestné činy na mládeži je podávání alkoholu nezletilým, zanedbání výchovy nebo mravnostní kriminalita. Veškeré trestné činy páchané na dětech a mládeži jsou zakotveny v zákonech ČR i v mezinárodních úmluvách.

V praktické části jsem se zabývala otázkami zda kriminalita nezletilých a mladistvých klesá či stoupá a jaké je struktura kriminální činnosti nezletilých a mladistvých. Shromáždila jsem si veškeré dostupné materiály týkající se kriminality

nezletilých a mladistvých, jednalo se o statistiky PČR a provedla analýzu získaných dat. Vše jsem umístila do grafů a tabulek, ze kterých pak bylo zřejmé, že kriminalita nezletilých a mladistvých klesá. Zpracovala jsem údaje za období 2009 -2015. V roce 2009 bylo zaregistrováno nejvíce trestných činů spáchaných nezletilými a mladistvými a to 9061, a nejméně tomu bylo v roce 2014 v počtu 4566. Nejčtenější kriminální činy nezletilých a mladistvých jsou činy majetkové, které přesahovaly v daném období 2009 -2015 více jak 30% z celkového podílu trestných činů nezletilých a mladistvých, dále to byly krádeže prosté nebo krádeže a vloupání, které byly vždy menší jako 20% z celkové trestné činnosti nezletilých a mladistvých, násilné činy a ostatní kriminální činy tvořily 15% a méně z celkového počtu kriminálních činů nezletilých a mladistvých, mravnostní činy, zbývající kriminální činy, majetkové činy a vraždy tvoří méně jak 9% z celkové kriminální činnosti nezletilých a mladistvých.

Dále jsem se zabývala primární prevencí kriminality páchané nezletilými a mladistvými. Vypracovala jsem SWOT analýzu, která poukazuje na silné a slabé stránky prevence a na možné hrozby a příležitosti v prevenci kriminality mládeže. V této analýze převládají silné stránky nad slabými. Jako za významné považuji práci PČR se školami a zájem o prevenci jak pedagogů v základních školách, tak i zájem veřejnosti. Pozitivní je také rozšíření kamerového systému do mnoha míst, kde je možné riziko páchaní trestné činnosti mladistvých, mnoho měst již nabízí volnočasové aktivity, vznikají různé kluby nebo hřiště, a tak i město přispívá ke snižování kriminality mladistvých. Významné jsou i preventivní programy, ačkoli je zde nevýhoda z pohledu financování těchto programů. Samotná probační a mediační služba velmi dobře funguje a tak snižuje kriminalitu mládeže.

Seznam použitých zdrojů

LITERATURA

- ČÍRTKOVÁ, L. Policejní psychologie. Praha: Portál, 2000, ISBN 80-7178-475-3
- FISCHER, S., ŠKODA, J. Sociální patologie. Praha: Grada Publishing, 2009, ISBN 978-80-247-2781-3
- GIDDENS, A. Sociologie, Praha: ARGO, 1999, ISBN 80-7203-124-4
- GOODYAR, P. Drogy a teenager. Praha: Slovanský dům, 2001, ISBN 80-86421-44-9
- HULANOVÁ, L. Internetová kriminalita páchaná na dětech. Praha: Triton, 2012, ISBN 978-80-7387-545-9
- CHMELÍK, J. Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita. Praha: Portál, 2003, ISBN 80-7178-739-6
- CHRÁSKA, M. Metody pedagogického výzkumu. Základy kvantitativního výzkumu. Praha: Grada, 2007, ISBN 978-80-247-1369-4
- JEDLIČKA, R., KLÍMA, P. Děti a mládež v obtížných životních situacích. Praha: Themis, 2004, ISBN 80-7312-038-0
- KOUDELKOVÁ, A. Psychologické otázky delikvence, Praha: Victoria Publishing, 1995, ISBN 80-7187-022-6
- MARTÍNEK, Z. Agresivita a kriminalita školní mládeže. Praha: Grada publishing, 2009, ISBN 978-80-247-2310
- MATOUŠEK, O., KROFTOVÁ, A. Mládež a delikvence. Praha: Portál, 1998, ISBN 80-7178-226-2
- PETRUSEK, M. Velký sociologický slovník. Praha: Karolinum, 1996, SBN 80-244-0709-4
- PRŮCHA, J. Pedagogický slovník. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-647-6

SEDLÁČKOVÁ, H., BUCHTA, K. Strategická analýza. Praha: C. H. Beck, 2006, ISBN 80-7179-367-1

SCHELLEOVÁ, I. Právní postavení mladistvých. Praha: Eurolex Bohemia, 2004, ISBN 80-86432-82-3

ŠIŠKOVÁ, T. Menšiny a migranti v České republice: my a oni v multikulturní společnosti. Praha: Portál, 2001, ISBN 80-7178-648-9

ŠTABLOVÁ, R. Návykové látky a kriminality. Praha: PAČR, 1995, ISBN 80-901923-1-9

VÁGNEROVÁ, K. Minimalizace šikany: praktické rady pro rodiče. Praha: Portál, 2009, ISBN 978-80-7367-611-7

ZABRANSKÝ, T. Drogová epidemiologie. Olomouc: Univerzita Palackého, 2003, ISBN 8-244-0709-4

ŽIŽEK, S. Násilí. Praha: Rybka Publishers, 2013, ISBN 978-80-87067-22-2

ZÁKONY

Zákon . 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů

Zákon . 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 167/1998 Sb., Zákon o návykových látkách a o změně některých dalších zákonů

Zákon č. 109/2002 Sb., Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

INTERNETOVÉ ZDROJE

Metodické doporučení k primární prevenci rizikového chování u dětí, žáků a studentů ve školách a školských zařízeních č.j. 21291/2010-28 [online]. [cit. 2015-07-26]. Dostupné z <http://www.msmt.cz/vzdelavani/socialni-programy/metodicke-dokumenty-doporuceni-a-pokyny>

Seznam zkratk

MŠMT – Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

OSPOD- Orgán sociálně právní ochrany dětí

PPP – pedagogicko-psychologická poradna

PČR –Policie České republiky

Seznam tabulek

Tabulka č. 1- Počet registrovaných trestných činů nezletilých a mladistvých v ČR

Tabulka č 2 – kriminalita nezletilých

Tabulka č. 3 – kriminalita mladistvých

Tabulka č. 4 – SWOT analýza – primární prevence kriminality nezletilých a mladistvých, vlastní výstup

Seznam grafů

Graf č. 1- Počet registrovaných trestných činů mládeže v ČR

Graf č. 2 – Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2009

Graf č. 3 - Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2010

Graf č. 4 - Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2011

Graf č. 5 – Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2012

Graf č. 6 - Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2013

Graf č. 7 - Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2014

Graf č. 8 - Podíl druhů trestné činnosti mládeže na celkové kriminalitě mládeže v ČR v roce 2015

Graf č. 9 – vývoj kriminality dětí a mládeže od roku 2009 do roku 2015

Jméno a příjmení	Martina Hrůzová
Katedra	Ústav pedagogiky a sociálních studií
Vedoucí práce	JUDr. Zdenka Nováková Ph.D.,
Rok obhajoby	2015
Název práce	Kriminalita mládeže a kriminalita na mládeži
Název v angličtině	Juvenile delinquency and crime on youth
Anotace práce	Téma bakalářské práce je kriminalita mládeže a kriminalita na mládeži. V teoretické části mé práce lze nalézt tyto oblasti - mládež, protiprávní a trestný čin, kriminalita, delikvence, sociálně patologický jev, faktory ovlivňující kriminalitu mládeže, výčet nejčastějších kriminálních činů mládeže, například majetkové, násilné, mravnostní a zneužívání návykových látek. Vysvětluji zde také pojem prevence a její členění. Také píš o trestné činnosti páchané na mládeži. V praktické části jsem zpracovala statické údaje o kriminálních činech mládeže na území ČR v období 2009-2015. Dále jsem vytvořila SWOT analýzu o primární prevenci nezletilých a mladistvých.
Klíčová slova	Mládež, kriminalita mládeže, trestný čin, protiprávní čin, delikvence, sociálně patologický jev, prevence kriminality
Anotace v angličtině	The theme of this thesis is juvenile delinquency and crime on youth. The theoretical part of my work can be find these areas - youth, unlawful and an offense, crime, delinquency, social pathology, factors affecting juvenile delinquency, a list of the most common youth crimes, such as property, violent, immoral and substance abuse. There also explain the concept of prevention and its structure. Also, I write about crimes against youth. In the practical part I worked static data on criminal offenses of youth in the Czech Republic in 2009-2015. Next, I created a SWOT analysis for the primary prevention of minors and young adults.
Klíčová slova v angličtině	Youth, youth crime, offense, illegal act, delinquency, social pathology, crime prevention
Přílohy vázané v práci	
Rozsah práce	57 stran
Jazyk práce	Český jazyk

